

Conventions on Cultural Heritage Konventat për trashëgiminë kulturore Konvencije o kulturnom nasleđu

EUROPEAN CONVENTION ON THE PROTECTION OF THE ARCHAEOLOGICAL HERITAGE (REVISED)

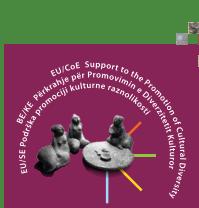
Valetta, 16 January 1992

KONVENTA EUROPIANE PËR MBROJTEN E TRASHËGIMISË ARKEOLOGJIKE (E RISHIKUAR)

Valeta, 16 Janar 1992

EVROPSKA KONVENCIJA O ZAŠTITI ARHEOLOŠKOG NASLEĐA (REVIDIRANA)

Valeta, 16 januari 1992

**Conventions on Cultural Heritage
Konventat pér trashëgiminë kulturore
Konvencije o kulturnom nasleđu**

**EUROPEAN CONVENTION ON THE PROTECTION OF
THE ARCHAEOLOGICAL HERITAGE (REVISED)**

Valetta, 16 January 1992

**KONVENTA EUROPIANE PËR MBROJTEN E
TRASHËGIMISË ARKEOLOGJIKE (E RISHIKUAR)**

Valeta, 16 Janar 1992

**EVROPSKA KONVENCIJA O ZAŠTITI ARHEOLOŠKOG
NASLEĐA (REVIDIRANA)**

Valeta, 16 januari 1992

Prishtinë/Priština, September 2010

CONTENTS – PËRMBAJTA – SADRŽAJ

Forword / Parathënje / Predgovor	7-11
European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised)	13 -22
Explanatory Report	23-36
Konventa Europiane për mbrojten e trashëgimisë arkeologjike (E rishikuar)	37-46
Raport Sqarues	47-60
Evropska konvencija o zaštiti arheološkog nasleđa (revidirana)	61-70
Obrazloženje	71-84

Foreword

The European Convention for the Protection of Archaeological Heritage (Revised), was adopted on 16 January 1992 in Valletta, Malta, replacing the original Convention of 1969. It is built on lessons learnt from the experience of implementation of the initial convention, incorporating provisions designed to overcome major complexities in working with European archaeological heritage.

In order to foster the development of policies for the protection of cultural heritage in Kosovo¹, the Convention original text, translated into Albanian² and Serbian³ as well as the Explanatory Report on the Convention⁴, was published in this booklet in the framework of the activities of the European Union and the Council of Europe Joint Programme – Support to the Promotion of Cultural Diversity in Kosovo (PCDK).

The PCDK project team hopes that this publication will be extensively used by relevant stakeholders for effective protection, maintenance and management of cultural heritage sites in Kosovo.

The PCDK Team

---

¹ "All references to Kosovo, whether territory, institutions or population, in this text shall be understood in the full compliance with the United Nations Security Council Resolution 1244 and without prejudice to the status of Kosovo"

² The Albanian version of the Convention in this publication is official translation of the Albanian authorities: Shpallur me dekretin nr.5466, datë 28.9.2007, në Republikën e Shqipërisë.

³ The Serbian version of the Convention in this publication is official translation of the Serbian authorities, published in: Серија европских уговора бр. 143

⁴ Both translations of the Explanatory Report are unofficial and are presented for information only.

Parathenie

Konventa Evropiane për Mbrojtjen e Trashëgimisë Arkeologjike (e ripunuar), u miratua më 16 janar 1992 në Valeta të Maltës dhe zëvendësoi Konventën e parë të vitit 1969. Ajo u bazua në mësimet e marra nga përvoja gjatë implementimit të Konventës së parë dhe inkorporoi dispozitat që kanë për qëllim tejkalimin e komplikimeve të mëdha në trajtimin e trashëgimisë arkeologjike evropiane.

Me qëllim të nxitjes së zhvillimit të politikave për ruajtjen e trashëgimisë kulturore në Kosovë¹, teksti i parë i Konventës i përkthyer në gjuhën shqipe² dhe serbe³ dhe gjithashtu Raporti Sqarues mbi Konventën⁴ u publikuan në këtë broshurë në kuadër të aktiviteteve të Programit të Përbashkët të Bashkimit Evropian dhe Këshillit të Evropës – Përkrahje për Promovimin e Diversitetit Kulturor në Kosovë (PDKK).

Ekipi i projektit PDKK shpreson se ky publikim do të përdoret gjerësisht nga palët relevante për mbrojtje, ruajtje dhe menaxhim efektiv të lokacioneve të trashëgimisë kulturore në Kosovë.

Ekipi i projektit PDKK

---

¹ "Të gjitha referimet për Kosovën, qoftë për territorin, institucionet apo popullatën, në këtë tekstu duhet nënkuqtaur në pajtim të plotë me Rezolutën 1244 të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara dhe pa ndonjë paragjykim për statusin e Kosovës"

² Versioni në gjuhën shqipe i Konventës në këtë publikim është përkthim zyrtar i autoriteteve shqiptare: shpallur me dekretin nr.5466, datë 28.9.2007, në Republikën e Shqipërisë.

³ Versioni në gjuhën serbe i Konventës në këtë publikim është përkthim zyrtar i autoriteteve serbe, i publikuar në: Seria e marrëveshjeve evropiane numër 143 (Серија европских уговора бр. 143)

⁴ Të dy përkthimet e Raportit Sqarues janë jozyrtare dhe paraqiten vetëm sa për informim.

Predgovor

Evropska Konvencija o zaštiti arheološkog nasleđa (revidirana) je usvojena 16.janura 1992 u Valeti, Malta, i zamenjuje orginalnu Konvenciju iz 1969.godine. Konvencija je napravljena na osnovu naučenih lekcija iz iskustva tokom primene početne konvencije, uključujući odredbe napravljene da prevaziđu kompleksnost u radu sa evropskim arheološkim nasleđem.

U cilju podsticanja razvoja politike za zaštitu kulturnog nasleđa na Kosovu¹ , orginalni tekst Konvencije je prevedena na albanski² i srpski³ jezik, kao i obrazloženje Konvencije⁴, koje je objavljeno u ovoj brošuri u okviru aktivnosti Zajedničkog programa Evropske unije i Saveta Evrope – Podrška unapređenju kulturne raznolikosti na Kosovu (UKRK).

Tim projekta UKRK se nada da će ova publikacija biti od koristi relevantnim akterima za efikasnu zaštitu, održavanje i upravljanje kulturnim nasleđem na Kosovu.

Tim UKRK projekta

---

¹ "Sve reference za Kosovo u ovom tekstu, bilo da se one odnose na teritoriju, institucije ili stanovništvo, treba tumačiti u skladu sa Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244 i bez predrasuda na status Kosova"

² Albanska verzija Konvencije u ovoj publikaciji je zvaničan prevod koju su odobrile albanske vlasti: Shpallur me dekretin nr.5466, datë 28.9.2007, në Republikën e Shqipërisë.

³ Srpska verzija Konvencije u ovoj publikaciji je zvaničan prevod koju su odobrile srpske vlasti, objavljene u: Серија европских уговора бр. 143

⁴ Oba prevoda Obrazloženja su nezvanična i predstavljena samo radi informisanja.

European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised)

Valetta, 16.I.1992

The Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community entered into force on 1 December 2009. As a consequence, as from that date, any reference to the European Economic Community shall be read as the European Union.

*1969 Convention
Explanatory Report
Français*

Preamble

The member States of the Council of Europe and the other States party to the European Cultural Convention signatory hereto,

Considering that the aim of the Council of Europe is to achieve a greater unity between its members for the purpose, in particular, of safeguarding and realising the ideals and principles which are their common heritage;

Having regard to the European Cultural Convention signed in Paris on 19 December 1954, in particular Articles 1 and 5 thereof;

Having regard to the Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe signed in Granada on 3 October 1985;

Having regard to the European Convention on Offences relating to Cultural Property signed in Delphi on 23 June 1985;

Having regard to the recommendations of the Parliamentary Assembly relating to archaeology and in particular Recommendations 848 (1978), 921 (1981) and 1072 (1988);

Having regard to Recommendation No. R (89) 5 concerning the protection and enhancement of the archaeological heritage in the context of town and country planning operations;

Recalling that the archaeological heritage is essential to a knowledge of the history of mankind;

Acknowledging that the European archaeological heritage, which provides evidence of ancient history, is seriously threatened with deterioration because of the increasing number of major planning schemes, natural risks, clandestine or unscientific excavations and insufficient public awareness;

Affirming that it is important to institute, where they do not yet exist, appropriate administrative and scientific supervision procedures, and that the need to protect the archaeological heritage should be reflected in town and country

European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised)

---

planning and cultural development policies;

Stressing that responsibility for the protection of the archaeological heritage should rest not only with the State directly concerned but with all European countries, the aim being to reduce the risk of deterioration and promote conservation by encouraging exchanges of experts and the comparison of experiences;

Noting the necessity to complete the principles set forth in the European Convention for the Protection of the Archaeological Heritage signed in London on 6 May 1969, as a result of evolution of planning policies in European countries,

Have agreed as follows:

Definition of the archaeological heritage

Article 1

1. The aim of this (revised) Convention is to protect the archaeological heritage as a source of the European collective memory and as an instrument for historical and scientific study.
2. To this end shall be considered to be elements of the archaeological heritage all remains and objects and any other traces of mankind from past epochs:
  - i. the preservation and study of which help to retrace the history of mankind and its relation with the natural environment;
  - ii. for which excavations or discoveries and other methods of research into mankind and the related environment are the main sources of information; and
  - iii. which are located in any area within the jurisdiction of the Parties.
3. The archaeological heritage shall include structures, constructions, groups of buildings, developed sites, moveable objects, monuments of other kinds as well as their context, whether situated on land or under water.

Identification of the heritage and measures for protection

Article 2

Each Party undertakes to institute, by means appropriate to the State in question, a legal system for the protection of the archaeological heritage, making provision for:

European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised)

- i. the maintenance of an inventory of its archaeological heritage and the designation of protected monuments and areas;
- ii. the creation of archaeological reserves, even where there are no visible remains on the ground or under water, for the preservation of material evidence to be studied by later generations;
- iii. the mandatory reporting to the competent authorities by a finder of the chance discovery of elements of the archaeological heritage and making them available for examination.

Article 3

To preserve the archaeological heritage and guarantee the scientific significance of archaeological research work, each Party undertakes:

- i. to apply procedures for the authorisation and supervision of excavation and other archaeological activities in such a way as:
  - a. to prevent any illicit excavation or removal of elements of the archaeological heritage;
  - b. to ensure that archaeological excavations and prospecting are undertaken in a scientific manner and provided that:
    - non-destructive methods of investigation are applied wherever possible;
    - the elements of the archaeological heritage are not uncovered or left exposed during or after excavation without provision being made for their proper preservation, conservation and management;
- ii. to ensure that excavations and other potentially destructive techniques are carried out only by qualified, specially authorised persons;
- iii. to subject to specific prior authorisation, whenever foreseen by the domestic law of the State, the use of metal detectors and any other detection equipment or process for archaeological investigation.

Article 4

Each Party undertakes to implement measures for the physical protection of the archaeological heritage, making provision, as circumstances demand:

- i. for the acquisition or protection by other appropriate means by the authorities of areas intended to constitute archaeological reserves;
- ii. for the conservation and maintenance of the archaeological heritage, preferably in situ;
- iii. for appropriate storage places for archaeological remains which have been removed from their original location.

Integrated conservation of the archaeological heritage

Article 5

Each Party undertakes:

- i. to seek to reconcile and combine the respective requirements of archaeology and development plans by ensuring that archaeologists participate: in planning policies designed to ensure well-balanced strategies for the protection, conservation and enhancement of sites of archaeological interest;
- ii. in the various stages of development schemes;
- iii. to ensure that archaeologists, town and regional planners systematically consult one another in order to permit:
- iv. the modification of development plans likely to have adverse effects on the archaeological heritage;
- v. the allocation of sufficient time and resources for an appropriate scientific study to be made of the site and for its findings to be published;
- vi. to ensure that environmental impact assessments and the resulting decisions involve full consideration of archaeological sites and their settings;
- vii. to make provision, when elements of the archaeological heritage have been found during development work, for their conservation in situ when feasible;
- viii. to ensure that the opening of archaeological sites to the public, especially any structural arrangements necessary for the reception of large numbers of visitors, does not adversely affect the archaeological and scientific character of such sites and their surroundings.

Financing of archaeological research and conservation

Article 6

Each Party undertakes:

- i. to arrange for public financial support for archaeological research from national, regional and local authorities in accordance with their respective competence;
- ii. to increase the material resources for rescue archaeology:
  - a. by taking suitable measures to ensure that provision is made in major public or private development schemes for covering, from public sector or private sector resources, as appropriate, the total costs of any necessary related archaeological operations;

- b. by making provision in the budget relating to these schemes in the same way as for the impact studies necessitated by environmental and regional planning precautions, for preliminary archaeological study and prospection, for a scientific summary record as well as for the full publication and recording of the findings.

Collection and dissemination of scientific information

Article 7

For the purpose of facilitating the study of, and dissemination of knowledge about, archaeological discoveries, each Party undertakes:

- i. to make or bring up to date surveys, inventories and maps of archaeological sites in the areas within its jurisdiction;
- ii. to take all practical measures to ensure the drafting, following archaeological operations, of a publishable scientific summary record before the necessary comprehensive publication of specialised studies.

Article 8

Each Party undertakes:

- i. to facilitate the national and international exchange of elements of the archaeological heritage for professional scientific purposes while taking appropriate steps to ensure that such circulation in no way prejudices the cultural and scientific value of those elements;
- ii. to promote the pooling of information on archaeological research and excavations in progress and to contribute to the organisation of international research programmes.

Promotion of public awareness

Article 9

Each Party undertakes:

- i. to conduct educational actions with a view to rousing and developing an awareness in public opinion of the value of the archaeological heritage for understanding the past and of the threats to this heritage;
- ii. to promote public access to important elements of its archaeological heritage, especially sites, and encourage the display to the public of suitable selections of archaeological objects.

Prevention of the illicit circulation of elements of the archaeological heritage

Article 10

Each Party undertakes:

- i. to arrange for the relevant public authorities and for scientific institutions to pool information on any illicit excavations identified;
- ii. to inform the competent authorities in the State of origin which is a Party to this Convention of any offer suspected of coming either from illicit excavations or unlawfully from official excavations, and to provide the necessary details thereof;
- iii. to take such steps as are necessary to ensure that museums and similar institutions whose acquisition policy is under State control do not acquire elements of the archaeological heritage suspected of coming from uncontrolled finds or illicit excavations or unlawfully from official excavations;
- iv. as regards museums and similar institutions located in the territory of a Party but the acquisition policy of which is not under State control:
to convey to them the text of this (revised) Convention;
- v. to spare no effort to ensure respect by the said museums and institutions for the principles set out in paragraph 3 above;
- vi. to restrict, as far as possible, by education, information, vigilance and co-operation, the transfer of elements of the archaeological heritage obtained from uncontrolled finds or illicit excavations or unlawfully from official excavations.

Article 11

Nothing in this (revised) Convention shall affect existing or future bilateral or multilateral treaties between Parties, concerning the illicit circulation of elements of the archaeological heritage or their restitution to the rightful owner.

Mutual technical and scientific assistance

Article 12

The Parties undertake:

- i. to afford mutual technical and scientific assistance through the pooling of experience and exchanges of experts in matters concerning the archaeological heritage;
- ii. to encourage, under the relevant national legislation or international agreements binding them, exchanges of specialists in the preservation of the archaeological heritage, including those responsible for further training.

Control of the application of the (revised) Convention

Article 13

For the purposes of this (revised) Convention, a committee of experts, set up by the Committee of Ministers of the Council of Europe pursuant to Article 17 of the Statute of the Council of Europe, shall monitor the application of the (revised) Convention and in particular:

- i. report periodically to the Committee of Ministers of the Council of Europe on the situation of archaeological heritage protection policies in the States Parties to the (revised) Convention and on the implementation of the principles embodied in the (revised) Convention;
- ii. propose measures to the Committee of Ministers of the Council of Europe for the implementation of the (revised) Convention's provisions, including multilateral activities, revision or amendment of the (revised) Convention and informing public opinion about the purpose of the (revised) Convention;
- iii. make recommendations to the Committee of Ministers of the Council of Europe regarding invitations to States which are not members of the Council of Europe to accede to this (revised) Convention.

Final clauses

Article 14

1. This (revised) Convention shall be open for signature by the member States of the Council of Europe and the other States party to the European Cultural Convention.

European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised)

It is subject to ratification, acceptance or approval. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

2. No State party to the European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage, signed in London on 6 May 1969, may deposit its instrument of ratification, acceptance or approval unless it has already denounced the said Convention or denounces it simultaneously.
3. This (revised) Convention shall enter into force six months after the date on which four States, including at least three member States of the Council of Europe, have expressed their consent to be bound by the (revised) Convention in accordance with the provisions of the preceding paragraphs.
4. Whenever, in application of the preceding two paragraphs, the denunciation of the Convention of 6 May 1969 would not become effective simultaneously with the entry into force of this (revised) Convention, a Contracting State may, when depositing its instrument of ratification, acceptance or approval, declare that it will continue to apply the Convention of 6 May 1969 until the entry into force of this (revised) Convention.
5. In respect of any signatory State which subsequently expresses its consent to be bound by it, the (revised) Convention shall enter into force six months after the date of the deposit of the instrument of ratification, acceptance or approval.

Article 15

1. After the entry into force of this (revised) Convention, the Committee of Ministers of the Council of Europe may invite any other State not a member of the Council and the European Economic Community, to accede to this (revised) Convention by a decision taken by the majority provided for in Article 20.d of the Statute of the Council of Europe and by the unanimous vote of the representatives of the Contracting States entitled to sit on the Committee.
2. In respect of any acceding State or, should it accede, the European Economic Community, the (revised) Convention shall enter into force six months after the date of deposit of the instrument of accession with the Secretary General of the Council of Europe.

Article 16

1. Any State may, at the time of signature or when depositing its instru-

European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised)

- ment of ratification, acceptance, approval or accession, specify the territory or territories to which this (revised) Convention shall apply.
2. Any State may at any later date, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, extend the application of this (revised) Convention to any other territory specified in the declaration. In respect of such territory the (revised) Convention shall enter into force six months after the date of receipt of such declaration by the Secretary General.
  3. Any declaration made under the two preceding paragraphs may, in respect of any territory specified in such declaration, be withdrawn by a notification addressed to the Secretary General. The withdrawal shall become effective six months after the date of receipt of such notification by the Secretary General.

Article 17

1. Any Party may at any time denounce this (revised) Convention by means of a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe.
2. Such denunciation shall become effective six months following the date of receipt of such notification by the Secretary General.

Article 18

The Secretary General of the Council of Europe shall notify the member States of the Council of Europe, the other States party to the European Cultural Convention and any State or the European Economic Community which has acceded or has been invited to accede to this (revised) Convention of:

- i. any signature;
- ii. the deposit of any instrument of ratification, acceptance, approval or accession;
- iii. any date of entry into force of this (revised) Convention in accordance with Articles 14, 15 and 16;
- iv. any other act, notification or communication relating to this (revised) Convention.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this revised Convention.

Done at Valletta, this 16th day of January 1992, in English and French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe, to the other States party to the European Cultural Convention, and to any non-member State or the European Economic Community invited to accede to this (revised) Convention.

Prehistoric Spiral of art rock, Vlashnje (Neolithic Age - Bronze Age)
Spirale të artit shkëmbor parahistorik, Vlashnje (Epokë e neolitit-Epokë e Bronzit)
Prahistoricna Spiralna kamenka umetnost , Vlashnje (Neolita - Brončano doba)

European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (revised)

(ETS No. 143)

The Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community entered into force on 1 December 2009. As a consequence, as from that date, any reference to the European Community shall be read as the European Union.

Français

Explanatory Report

A. Introduction

The revised European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage stands as testimony to the evolution of archaeological practice throughout Europe. It replaces the original Convention of 1969, incorporating concepts and ideas which have now become accepted practice. The revised Convention builds on the lessons learnt from the last twenty-two years of experience with the initial convention and incorporates provisions designed to overcome defects and strengthen European co-operation.

a. The 1969 European Convention

The 1969 Convention is mainly concerned with archaeological excavations and the extraction of information from those excavations. It entered into force on 20 November 1970. States party are: Austria, Belgium, Cyprus, Denmark, France, Germany, Greece, Iceland, Italy, Liechtenstein, Luxembourg, Malta, Portugal, Spain, Sweden, Switzerland, United Kingdom, Bulgaria, Holy See, USSR and Yugoslavia.

b. Recommendation No. R (89) 5

While, in the 1960s, clandestine excavation was seen as the major threat to the archaeological heritage, in the 1980s, it was large-scale construction projects. With increasing populations and ever higher standards of living, development projects grew in number and complexity: major public works (motorways, underground railways and high-speed trains, replanning of old town centres,

car parks, etc.) or physical planning schemes (reafforestation, land consolidation, etc.). The scale of such operations poses a peculiar threat to the discovery and protection of the archaeological heritage. A complex web of law and legislation is involved: specific legislation on archaeological materials, more general legislation on the cultural heritage, legislation on the environment, town planning, public works, building permits, etc.

The recommendation adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe drew on practice that had evolved over recent years to advocate: the formation of archaeological inventories and data banks which would be communicated by archaeological heritage managers to developers; the creation of administrative structures capable of handling development projects involving archaeological data; the adoption of legal and administrative measures necessary for archaeological data to be taken into account as a matter of course in the town and country planning process; the promotion of specified new working conditions in the context of major development operations; the education of the public in the value of the archaeological heritage as a major element of the European cultural identity.

c. Revision of the Convention

The Council of Europe Select Committee of Experts on Archaeology and Planning, at its meeting in October 1988, considered that, since the opening of the Convention for signature in 1969, the problems of safeguarding and enhancing the archaeological heritage had changed considerably in Europe; the Convention's contents should therefore be revised in order to make the text more coherent and comprehensive. A study of the Convention produced as a result of that meeting spoke of major changes in the scientific and economic context of archaeology. In particular, there has been a major switch from concentration on excavation to the utilisation of a wide range of techniques - geophysical prospecting, the processing of satellite pictures, laboratory analysis - in studying the past life of mankind. Excavation is now but one link in the chain of scientific activities that make up archaeological research. Furthermore, there is an increasing demand by members of the public to have access to their past. This is a demand for an identity and is a fundamental right of peoples. It can only be met by specialists - archaeologists - who can interpret the data and assist the public in gaining access to its heritage.

The proposal to draw up a revised Convention and denounce the 1969 Convention was endorsed by the Steering Committee for Integrated Conservation of the Historic Heritage (CDPH) and later by the Committee of Ministers. The revision was taken up by the Select Committee of Experts on Archaeology and Planning.

Since June 1990, the Select Committee of Experts on Archaeology and Planning has been operating within the programme of the Cultural Heritage Committee (CC-PAT), which replaced the Steering Committee for Integrated

Conservation of the Historic Heritage in 1990.

Once examined and approved by the Cultural Heritage Committee on 26 June 1991, the draft Convention was submitted to the Committee of Ministers which in turn adopted it at the 465th meeting of the Ministers' Deputies.

The Convention was opened for signature by member States on 16 January 1992 at the 3rd European Conference of Ministers responsible for the Cultural Heritage in Malta.

B. Commentary on the articles of the revised Convention

Preamble

The preamble does much more than assist in interpretation of the revised Convention. It places the revised Convention in the framework of activities of the Council of Europe concerning the cultural heritage since the European Cultural Convention came into force. The Parliamentary Assembly has for example adopted recommendations on the under-water cultural heritage, the use of metal detectors, the circulation of works of art.

The preamble also emphasises the problems facing the conservation of the archaeological heritage in areas where large-scale development projects are endemic. Such projects, whether they concern the redevelopment of built-up areas or the use of clear land, often have a severe impact on the archaeological heritage which, as the preamble states, "is essential to a knowledge of the history of mankind".

Finally, the preamble stresses the necessity for joint action by European States.

Article 1

The stated aim of the revised Convention emphasises the scientific importance of the archaeological heritage. In years gone by, archaeological sites and monuments were mined for objects, to be placed in museums and art galleries. Even today, there are many who regard this heritage as a source of commercial gain. States must be vigilant to prevent digging of this type, leading as it does to destruction of context. Thus, the aim of the revised Convention is consistent with the Charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage produced by the International Council of Monuments and Sites (hereinafter referred to as the "Icomos Charter"), which states that "archaeological knowledge is based principally on the scientific investigation of the archaeological heritage" and that excavation is a last resort in the search for that information. This is not to say that the heritage must remain inviolate. By the use of scientific techniques, both destructive and non-destructive, the heritage

can be used to provide information on the evolution of mankind in Europe, to serve "as a source of the European collective memory".

The revised Convention commences with a general definition. The basic notion of the definition was contained in the 1969 Convention. That in the revised Convention has been refined. The phrase "elements of the archaeological heritage" is used to emphasise that it is not just objects that are important. Any evidence, of whatever nature, that can throw light on the past of mankind is important. If that evidence meets the criteria set in paragraph 2, then it is an element of the archaeological heritage. There are three criteria: first, there must be something, even a trace, which comes from past human existence; secondly, that same thing must be capable of enhancing our knowledge of the history of mankind and its relation with the natural environment; thirdly, it must be something that is mainly ascertained through investigation of an archaeological nature or deliberate discovery. Paragraph 3 gives examples of the type of things included in the archaeological heritage. It must be stressed that this list is not exhaustive, but illustrative only.

The list moreover covers a wide range of elements, including for instance burial sites as well as urban walls.

The paragraph also emphasises that the context in which these things are found is as important as part of the archaeological heritage as the things themselves. Objects removed from their context often lose their entire scientific value. Moreover, in archaeological investigation traces are often as important as objects and this is stressed in the definition. For example, all that is left of a wooden structure may be a discolouration in the soil, but the trained investigator can learn much information from this. The precise nature of archaeological investigation is not spelled out in the revised Convention. One may immediately think of excavation. However, this is the ultimate step in such investigation. First, there should be survey and then there are various non-destructive techniques and sampling processes available before proceeding to excavate.

The list of elements set out in paragraph 3 states that these are part of the archaeological heritage, whether they are situated on land or under water. This must be qualified by the third of the criteria appearing in paragraph 2 that the element from past human existence must be located within the area of jurisdiction of a State. In itself this is merely stating what is inherent in any international convention. Here, it emphasises that the actual area of State jurisdiction depends on the individual States and, in this respect, there are many possibilities. Territorially, the area can be coextensive with the territorial sea, the contiguous zone, the continental shelf, the exclusive economic zone or a cultural protection zone. Among the members of the Council of Europe some States restrict their jurisdiction over shipwrecks, for example, to the territorial sea, while others extend it to their continental shelf. The revised convention recognises these differences without indicating a preference for one or the other.

Article 2

The primary requirement of this article is that States should institute a legal system for the protection of the archaeological heritage. All States members of the Council of Europe do in fact have systems of some sort in place, although there are considerable variations in both the nature and extent of the protection afforded. The article also sets out certain provisions that should appear in this legislation.

The first is a double provision requiring the use of an inventory recording the archaeological heritage and, in addition, the designation of protected monuments and areas. Both are essential elements of the planning process, as they enable projects to take the archaeological heritage into account at the formulation stage. The inventory has much to recommend it. Once objects have been found, their inclusion in an inventory should mean that their whereabouts thereafter is known. It allows the physical condition of the object to be monitored if desired. In the event of the object being stolen, its description can easily be circulated thus facilitating recovery. The designation of protected monuments and areas is useful when one does not know the extent of a site or monument. The revised Convention does not specify the size of such a protected area or the activities that should be prohibited therein. These are left to the individual State in the light of circumstances and the type of sites that may be encountered.

Archaeological reserves are areas of land subject to certain restrictions in order to preserve the archaeological heritage contained within the borders. The Unesco Recommendation concerning the Preservation of Cultural Property endangered by Public or Private Works (19 November 1968) provides that (Article 24.a): "Archaeological reserves should be zoned or scheduled and, if necessary, immovable property purchased, to permit thorough excavation or the preservation of the ruins found at the site." Article 2 of the revised Convention is aimed at preserving the heritage in order that it will be available for later generations. It should be read in conjunction with Article 4, sub-paragraph i. The creation of reserves does not mean that the land cannot be used at all. Normally, it means that operations which disturb the soil cannot be allowed, or must first be cleared by the relevant authorities. Any excavation must be subjected to severe scrutiny in the light of scientific objectives.

The finder of a chance discovery must report it to the named authorities. The provision has nothing to do with ownership. All finders are required to do is make the discovery known in the prescribed manner and make it available for examination.

This would then allow the find to be recorded in the inventory already mentioned and its scientific value to be extracted. A State, however, may only require mandatory reporting of finds of precious materials or on already listed sites.

Article 3

Article 3, paragraph i, requires States party to the revised Convention to establish a system regulating the conduct of archaeological activities, whether on public or private land. World-wide it is common for States to require a person intending to engage in such activities to obtain a permit.

The permit contains various conditions controlling the activities envisaged. In this way it is sought to limit any damage to the archaeological heritage strictly to that which provides scientific evidence. Excavations made solely for the purpose of finding precious metals or objects with a market value should never be allowed. Article 3, paragraph i, makes it clear that the system installed should apply to the State as well as to private archaeologists. State departments must also follow the procedure. In addition, the article emphasises that excavation is to be regarded as the ultimate step in seeking information - not the normal method. Non-destructive techniques are to be used wherever possible, as already stated in the Icomos Charter.

Moreover, once the archaeological heritage is exposed it begins to decay. The rate of decay depends on the material concerned and the degree of exposure. Many conservators regard excavation without proper provision being made for conservation as vandalism. Consequently, when resort is made to excavation in order to resolve some scientific problem, there must be conservation facilities available and a plan of management in place to deal both with what is found and the remains of the site. The objects conserved have to be cleaned and stored so that they will be available to future generations of researchers. This means that there should be a known depository where there exists a data base covering the excavation or discovery. The site of the excavation may still contain material of value to, future excavators and should either be filled in or conserved. The revised Convention in Article 3, paragraph i, requires that the system which the State introduces for governing archaeological activities must provide for these aspects. This article must be read in conjunction with Article 4.

Article 3, paragraph ii, requires destructive techniques to be carried out only by qualified, specially authorised persons. This does not mean to say that members of the general public cannot be engaged on excavations. It means that they must be under the control of a qualified person who is responsible for the excavation. Non-professionals have in fact contributed greatly to the development of knowledge through assistance in excavation of the archaeological heritage.

Article 3, paragraph iii, governs the obligation of Parties to adopt the licensing or registration of the users of metal detectors. Firstly, such obligation applies to the cases foreseen by domestic law. Secondly, prior authorisation of the use of metal detectors or "any other detection equipment" applies only to "archaeological investigation".

Indiscriminate use of metal detectors leads to substantial loss of the archaeological heritage, particularly through the destruction of context. For example, once

something is registered by the machine the overwhelming impulse is to dig it up. There is no way of knowing whether the find is of major archaeological importance or a discard of the twentieth century. The result in either case is that the soil is violently disturbed and any non-metallic substances and traces destroyed. The provision applies to searching for archaeological objects on both public and private land. The phrase "any other detection equipment" is intended to cover equipment used for a similar purpose such as ultra-sound and ground radar.

Article 4

Whereas Articles 2 and 3, paragraph i, deal with the setting up of legal and administrative systems to enable the establishment of archaeological reserves as well as the conservation and management of excavated sites and objects, Article 4 imposes on States the obligation to actually take physical measures to bring these about. Although the qualifying phrase "as circumstances demand" is used, this article obliges States to allocate resources, both physical and human, to the tasks specified. States are required to ensure that public authorities are aware of the desirability of establishing archaeological reserves and have the means to do this. It is a continuing obligation, as creation of a reserve is but the beginning of a process of maintenance.

In paragraph i of Article 4, the words "protection by other appropriate means" relate to physical planning measures.

Article 5

This article encapsulates contemporary thought and practice on the relationship between development projects and preservation of the archaeological heritage.

States are required to involve archaeologists in the entire planning process and to ensure that archaeologists and town and regional planners consult one another. Moreover, where environmental impact statements are required, these should specifically consider archaeological sites and their settings. In this way, known and suspected sites can be taken into account in developing plans for the project. Modifications can often be made easily at the planning stage which later would cost a great deal of time and money. The provisions of Article 7 are very relevant here. Only with up-to-date surveys, inventories and maps of archaeological sites can the process of consultation work effectively.

In certain circumstances, it may be decided that the project has to go ahead even though this will damage some aspect of the archaeological heritage. The Icomos Charter specifically states that excavation should be carried out in these circumstances. Article 5, paragraph ii.b, embraces this principle and requires States to ensure that consultation takes place so that adequate time will be given "for an appropriate scientific study to be made of the site" and the nec-

essary funds provided. Here, Article 6 is relevant as indicating a source of funds.

Inevitably, some sites will come to light during the course of excavations for development work. Article 5, paragraph iv, recommends preservation in situ as far as feasible. How this is done will depend largely on the nature of the site and what is being constructed. One method is to excavate the site and then cover over the remains so that the building or construction can take place on top of it. The site is thus recorded and available for researchers of the future. In other instances the site can be public access. Here, paragraph 5, once more emphasises the scientific nature of archaeological sites.

Article 5, paragraph v, recognises that, although the public has a right of access to archaeological sites, this cannot be at the expense of the archaeological and scientific character of those sites and their surroundings. Whatever arrangements are made for public access, they have to take account of that character.

Constructions should not be obtrusive on the landscape nor alter the physical conditions of the site, as by changing water runoff, wind patterns, sunlight dispersion, etc.

Article 6

This article deals with the provision of financial support for archaeological research. The organisation of such research and its administration differ from country to country. Article 6 takes account of this by requiring public financial support to come from national, regional and local authorities in accordance with their competence. However, the significant point is that the revised Convention requires States that become Parties to the Convention to arrange for public financial support for archaeological research no matter what its origin.

Paragraph ii of this article is highly significant as it places on those responsible for development projects the burden of funding archaeological activities necessitated by those projects. This approach appears in the Unesco Recommendation concerning the Preservation of Cultural Property endangered by Public or Private Works (19 November 1968), in the Council of Europe Recommendation No. R (89) 5 and in the Icomos Charter. The archaeological heritage according to the revised Convention is "a source of the European collective memory" and in the words of the Icomos Charter is "common to all human society". It must therefore be protected, but the cost of protection should not be borne by the public when the cause of that cost lies in a benefit accruing to private interests. Those benefiting from development work are also responsible for preserving what their activities have disturbed.

Major public or private development schemes should provide for archaeological survey work and a full recording of the findings in the same way that provision is made for environmental impact studies.

Consequently, provision should be made allowing archaeological excavations as required by Article 5 and in such a way that the full cost of these is met for public or private resources as appropriate. Incorporated in these costs are the "full" recording and publication of the findings, meaning thereby the stages of work comprising the post-excavation period. The budget, therefore, needs to cover an assessment phase where the potential of the data collected is ascertained and the nature of further studies identified. This will be followed by analysis of the data through the production, first, of a research archive containing catalogues and reports drawn from detailed work on stratigraphy, artefacts and environmental material. Finally, there comes the report drawn from material in the research archive.

Article 7

The necessity of having up-to-date surveys, inventories and maps of archaeological sites, as required by Article 7, paragraph i, has already been illustrated under Article 5. It is impossible to launch land preventive administration.

Excavation of an archaeological site implies, as the Icomos Charter states "the necessity of making a selection of evidence to be documented and preserved at the cost of losing other information and possibly even the total destruction of the monument". The site can never be put back together in its totality. As excavation should only be for a scientific purpose, there is then an obligation on the part of the excavator to disseminate the information obtained from the excavation.

The distribution of information is also crucial to achieving other objectives stated in this Convention, for example, public education under Article 9.

Normally, the information is made available through publication of results. This may not take place till long after the archaeological operation itself is over, as often there are many specialists whose work has to be co-ordinated and whose combined findings have to be analysed. The article does not go so far as to mandate publication but requires States to take "all practical measures" to ensure the publication of, firstly, a scientific synthesis, or preliminary report, of the archaeological operation, and, secondly, a final, comprehensive study. The first would reveal what was discovered during the operation, the second would be a comparative analysis of the results of the operation.

Article 8

This article deals with the dissemination of information resulting from work on the archaeological heritage. The first method is through the exchange of elements of the archaeological heritage which States are obliged to facilitate. It may be essential for many purposes. Objects are used to train future archaeologists

and other specialists. Exchange may also allow elements of the archaeological heritage to be subjected to more advanced scientific examination than would otherwise be the case through, for example, the use of rare and expensive equipment. These exchanges between archaeologists and between institutions for scientific research are thus essential to the science of archaeology. It is up to States to ensure that no obstacles are placed in the way of such exchanges, whether national or international. States, under this article, are also required to work positively to establish a climate conducive to exchanges by, for example, establishing bilateral arrangements and procedures facilitating the process.

The second aspect of dissemination is an undertaking on the part of States to promote the pooling of information on archaeological research and excavations in progress. Discoveries in one State will often be very relevant to research in other States. Similarly, the second requirement of Article 8, paragraph ii - the organisation of international research programmes - will facilitate an integrated approach to resolving scientific problems common to areas covering more than one State.

Article 9

Article 9, paragraph i, refers to the crucial problem of public awareness. Ultimately, all archaeological work is for the benefit of the general public - establishing for people an understanding of where they have come from and why they are as they are. It is through this work that history is established and the creations of past civilisations brought to light. The public has a great interest in these matters and has had for many years. Nevertheless, the public interest must be nurtured and expanded. Not only does this lead to a more educated and knowledgeable public body but it contributes; to greater protection of the archaeological heritage itself. A public aware of the value of this heritage will be less willing to let it be damaged or destroyed; such a public may also be prepared to devote resources to extracting further information from the heritage.

In order to fully appreciate the value of the archaeological heritage, the public must have access to sites and objects. This is a crucial part of the educational process and an essential method of promoting an understanding of the origins and development of modern societies. The Icomos Charter states: "Presentation and information should be conceived as a popular interpretation of the current state of knowledge, and it must therefore be revised frequently. It should take account of the multi-faceted approaches to an understanding of the past."

Having stated that the public has a right of access to the past in the form of the archaeological heritage, it must at the same time be recognised that, in particular circumstances, such access would have to be denied in order to preserve the heritage. For example, certain caves containing prehistoric rock art have been closed because public access raises the humidity level and causes

bacterial growth leading to decay of the paintings. Where access has to be denied, alternative methods of presenting the site should be investigated by, for example, full-scale replicas or interpretative displays.

Article 10

This article contains a number of obligations that States, on becoming Parties to the revised Convention, would undertake in order to prevent the illicit circulation of elements of the archaeological heritage. The text of the article indicates that by "illicit circulation", in this context, is meant dealing in objects coming from illicit excavations or unlawfully from official excavations. The former are excavations which have not been authorised in accordance with the procedures required to be put in place under Article 3, paragraph i. Official excavations are those which have been so authorised. It is impossible to entirely prevent elements of the archaeological heritage being removed from these sites unless the most stringent searches were to be imposed, and even then they would not be one hundred per cent successful. The market value of many objects found in the European context is such that temptation will overcome sanctions and safeguards will be circumvented. The best guard against activities of this nature is education of the public in the issue involved, particularly the fact the wrenching an object from its context destroys not only the scientific value of the object itself but also damages the sites from which it came. The illicit circulation of objects can be restricted by co-operation between States in informing each other of what is occurring and notifying when a suspect object appears on the market.

Against this background, Article 10 requires States to arrange for pooling of information on illicit excavations. In establishing this pooling system, States will take account of legislation on respect for privacy. States also undertake to inform other member States of offers of objects suspected of coming from illicit excavations or unlawfully from official excavations. It must be emphasised that these obligations do not oblige States to take positive action, to actually go and seek information on illicit excavations or suspect offers. States are only required to take the action specified when such excavations or offers come to their attention.

The restriction in Article 10, paragraph iii, is one that many museums already incorporate in their statements of collecting ethics or have incorporated in their governing statutes. The International Council of Museums, in its 1986 Code of Professional Ethics, stated that a museum should not purchase objects where there is "reasonable cause to believe that their recovery involved the recent unscientific or intentional destruction or damage of ancient monuments or archaeological sites, or involved a failure to disclose the finds to the owner or occupier of the land, or to the proper legal or governmental authorities"

(paragraph 3.2). In many States the practice has been adopted by private museums as well as public ones. Consequently, the obligation imposed by Article 10, paragraphs iii and iv, on States will reinforce that practice and force those institutions which have not adopted a policy on this matter to reconsider their stand.

During the drafting stage of the revised Convention, certain delegations noted that, in practice, it could arise that museums acquired unlawfully excavated objects in order to prevent them from destruction. It was also accepted that the provisions contained in Article 10 would not be applied retroactively.

Article 11

The basic legal and practical problems involved in preventing unlawful trade in elements of the cultural heritage are very complex. These problems are beyond the scope of a convention dealing basically with treatments of sites and archaeological investigation. Consequently, the Convention, in Article 11, states that nothing within it is to be taken as affecting existing or future bilateral or multilateral treaties dealing with these problems. In other words, this Convention cannot be used to interpret, minimise or expand any such treaties.

Instruments existing when the revised Convention was opened for signature should be mentioned, namely the European Convention on Offences relating to Cultural Property, prepared by the Council of Europe and opened for signature in 1985. Another major convention is the Unesco Convention on the means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property (Paris, 14 November 1970). As of April 1991, there were sixty-nine States party to this Convention, including, among the members of the Council of Europe, the following: Cyprus, Czechoslovakia, Greece, Hungary, Italy, Portugal, Spain and Turkey. Of the five States with special guest status within the Council of Europe, three - Bulgaria, Poland and Yugoslavia - are party to the 1970 Unesco Convention.

Central and eastern European States may be affected by the Agreement between the Socialist States on Co-operation and Mutual Aid Concerning the means of Detention and the Return of Cultural Property Illicitly transported across State Borders, 1986.

Other international draft agreements are under consideration at the time of opening for signature of the present revised Convention.

Article 12

The provision of technical assistance is one very effective way in which States can work together in protecting the archaeological heritage.

The second paragraph of Article 12 deals with desirable expansion of ex-

changes of persons in the various occupations and trades involved in the conservation of the archaeological heritage. It refers specifically to those responsible for training in the various occupational sectors. This has been emphasised in the Icomos Charter: "High academic standards in many different disciplines are essential in the management of the archaeological heritage. The training of an adequate number of qualified professionals in the relevant fields of expertise should therefore be an important objective for the educational policies in every country." The specialists mentioned should include not only archaeologists and those trained personnel associated directly with the interpretation of data but also those concerned with the presentation of sites to the public.

The possibilities offered by in-service training would seem to facilitate occasional or prolonged mobility of the kind indicated. It would be expedient for national or regional in-service training regulations to be adjusted where necessary. In addition to training courses, vocational regulations should make provision, if they do not already do so, for the reception of specialists who wish to practise their occupation or trade in countries other than their country of origin.

Article 13

In order to ensure that the revised Convention is implemented as efficiently as possible, the appointment of a committee to monitor its application was deemed desirable. A similar committee is mandated for the architectural heritage in the Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe, 1985.

The committee is required to report periodically to the Committee of Ministers of the Council of Europe on the situation of archaeological heritage protection policies in the States Parties to the Convention.

The committee will further be required to propose measures to the Committee of Ministers to facilitate the revised Convention's application. These measures may be proposals for recommendations to member States, proposals regarding the Council of Europe's inter-governmental work programme and any other proposals concerning multilateral international co-operation and the information and motivation of States, local authorities and the European public.

The committee will also be required to make recommendations to the Committee of Ministers regarding invitations to non-member States of the Council of Europe to accede to the revised Convention.

Articles 14 to 18

The final clauses contained in Articles 14 to 18 are based on the model final clauses for Council of Europe conventions and agreements.

Ulpiana ring
Unaza Ulpiana
Prsten Ulpiana

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

Valeta, 16.I.1992

Traktati i Lisbonës që rregullon Traktatin mbi Bashkimin Evropian dhe Traktatin Themelues të Komunitetit Evropian hyri në fuqi më 1 dhjetor 2009. Si rezultat i kësaj, që nga ajo datë, çdo referim për Komunitetin ekonomik evropian duhet kuptuar si referim për Bashkimin Evropian.

*Raporti Sqarues
i Konventës së vitit 1969
frëngjisht*

Hyrje

Shtetet anëtare të Këshillit të Evropës dhe Shtetet e tjera Palë në Konventën Kulturore Europiane, nënshkrues të kësaj:

duke ditur që qëllimi i Këshillit të Evropës është arritura e një uniteti më të madh ndërmjet anëtarëve të tij me synim, veçanërisht mbrojtjen dhe përbashkët; e idealeve dhe parimeve, të cilat janë trashëgimia e tyre e përbashkët;

duke pasur parasysh Konventën Kulturore Europiane të nënshkruar në Paris, më 19 dhjetor 1954, veçanërisht nenet 1 dhe 5 të saj;

duke pasur parasysh Konventën për Mbrojtjen e Trashëgimisë Arkitekturore të Evropës, nënshkruar në Granada, më 3 tetor 1958;

duke patur parasysh Konventën Evropiane mbi veprat penale në lidhje me pasurinë kulturore, nënshkruar në Delfi, më 23 qershor 1985;

duke pasur parasysh rekomandimet e Asamblesë Parlamentare mbi arkeologjinë dhe në veçanti rekomandimet 848 (1978), 921 (1981) dhe 1072 (1988);

duke pasur parasysh rekomandimet nr.R (89) 5, në lidhje me mbrojtjen dhe zhvillimin e trashëgimisë arkeologjike, në kuadër të operacioneve planifikuese të qytetit dhe fshatit;

duke kujtuar që trashëgimia kulturore është thelbësore për njohjen e histories njerëzore;

duke njojur faktin që trashëgimia arkeologjike evropiane, e cila është dëshmi e historisë së lashtë, rrezikohet seriozisht nga shkatërrimet, për shkak të numrit në rritje të skemave të mëdha planizuese, rreziqeve natyrore, gërmimeve të paligjshme dhe joshkencore dhe ndërgjegjësimit publik të pamjaftueshëm;

duke pohuar që është e rëndësishme të fillohen, aty ku nuk ekzistojnë akoma, procedura mbikëqyrjeje të përshtatshme administrative dhe shkencore dhe se nevoja për të mbrojtur trashëgiminë arkeologjike duhet reflektuar në plani-

fikimin urban dhe rural dhe në politikat e zhvillimit të kulturës;

duke theksuar se përgjegjësia për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike nuk duhet të jetë vetëm i shtetit drejtpërdrejt të interesuara, por i të gjitha vendeve evropiane, ku qëllimi është zvogëlimi i rrezikut të shkatërrimeve dhe promovimi i konservimit, nëpërmjet nxitjes së shkëmbimeve të ekspertëve dhe krahasimit të përvojave;

duke njojur nevojën për realizimin e parimeve të përcaktuara në Konventën Evropiane për Mbrojtjen e Trashëgimisë Arkeologjike, nënshkruar në Londër, më 6 maj 1969, si rezultat i evoluimit të politikave planifikuese në vendet evropiane, kanë rënë dakord si më poshtë:

Përkufizimi i trashëgimisë arkeologjike

Neni 1

1. Qëllimi i kësaj Konverte (të rishikuar) është mbrojtja e trashëgimisë arkeologjike si një burim i kujtesës kolektive europiane, dhe si një mjet për studime historike dhe shkencore.
2. Për këtë qëllim, elemente të trashëgimisë arkeologjike konsiderohen të gjitha rrënojat dhe objektet dhe çdo gjurmë tjetër e njerëzimit nga epokat e kaluara:
  - i) ruajtja dhe studimi i të cilave ndihmon në rigjurmimin e historisë së njerëzimit dhe lidhjet e saj me mjedisin natyror;
  - ii) për gërmimet dhe zbulimet e të cilave dhe metodat e tjera të studimit të njerëzimit dhe mjedisit përkatës janë burimet kryesore të informacionit; dhe
  - iii) të cilat janë të vendosura në cilëndo zonë brenda juridikzionit të Palëve.
3. Trashëgimia arkeologjike përfshin strukturat, konstruksionet, grupet e ndërtesave, vendet e zhvilluara, objektet e lëvizshme, monumentet e llojeve të tjera, si dhe konteksti i tyre, qofshin mbi tokë ose nën ujë.

Identifikimi i trashëgimisë dhe masat për mbrojtje

Neni 2

Secila Palë merr përsipër të krijojë, me mjetet e duhura të shtetit në fjalë, një sistem ligjor për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike, duke parashikuar:

- i) mbajtjen e një inventari mbi trashëgiminë arkeologjike dhe përcaktimin e monumenteve dhe zonave në mbrojtje;
- ii) ii) krijimin e rezervave arkeologjike, edhe ku nuk ka rrënoja të dukshme mbi tokë apo nën ujë, për ruajtjen e dëshmive materiale për t'u studiuar nga brezat e ardhshëm;
- iii) iii) raportimin e detyrueshëm tek autoritetet përkatëse nga ana e zbuluesit të një gjetje të rastësishme të elementeve të trashëgimisë arkeologjike dhe venia e tyre në dispozicion për studim.

Neni 3

Për ruajtjen e trashëgimisë arkeologjike dhe garantimin e rëndësisë shkencore të punëve studimore arkeologjike, secila Palë angazhohet:

- i) tē zbatojë procedura për autorizimin dhe mbikëqyrjen e gërmimeve dhe veprimitarive të tjera arkeologjike në mënyrë të tillë që:
  - a) tē parandalojë çdo gërmim të paligjshëm apo zhvendosje elementesh të trashëgimisë arkeologjike;
  - b) tē sigurojë që gërmimet arkeologjike dhe kërkimet të kryhen në mënyrë shkencore dhe me kusht që:
    - tē zbatohen, aty ku është e mundur, metoda joshkatërruese investigimi;
    - elementet e trashëgimisë arkeologjike të mos lihen të pambuluara apo tē ekspozuara gjatë ose pas gërmimeve, nëse nuk merren masa për ruajtjen, kon servimin apo menaxhimin e tyre të përshtatshëm.
- ii) tē sigurojë që gërmimet dhe teknikat e tjera potencialisht shkatërruese tëkryhen vetëm nga persona të kualifikuar dhe posaçërisht të autorizuar;
- iii) tē vërë detyrimin e autorizimit specifik paraprak, nëse parashikohet nga ligji i brendshëm i shtetit, për përdorimin e gjurmuesve metalikë dhe të çdo pajisjeje tjetër gjurmuese apo procesi tjetër arkeologjik.

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

Neni 4

Secila Palë merr përsipër të zbatojë masa për mbrojtjen fizike të trashëgimisë arkeologjike, duke marrë masa në pajtim me rrethanat për:

- i. përfitimin ose mbrojtjen me mjete të tjera të përshtatshme nga ana e autoriteteve të zonave që mendohen të përbëjnë rezervate arkeologjike;
- ii. konservimin dhe ruajtjen e trashëgimisë arkeologjike, mundësishët *in situ*;
- iii. vende për depozitim të përshtatshëm të mbetjeve arkeologjike, të cilat janë zhvendosur nga vendndodhja e tyre origjinale.

Konservimi i integruar i trashëgimisë arkeologjike

Neni 5

Secila Palë angazhohet:

- i) të përpinqet të përputhë dhe të kombinojë kërkesat përkatëse të planeve arkeologjike dhe të zhvillimit duke siguruar që arkeologët të marrin pjesë:
  - a) në politikat planifikues e të hartuara për të siguruar strategji të balancuara për mbrojtjen, konservimin dhe shtimin e vendeve me interes arkeologjik;
  - b) në fazën të ndryshme të skemave të zhvillimit;
- ii) të sigurohet që arkeologët, planëzuesit urbanë dhe rajonalë të konsultohen në mënyrë sistematike me njëri-tjetrin për të lejuar:
  - a) modifikimin e planeve të zhvillimit në mënyrë që të mos kenë efekte negative mbi trashëgiminë arkeologjike;
  - b) caktimin e kohës dhe burimeve të mjaftueshme për një studim të saktë shkencor të vendit dhe për botimin e gjetjeve;
- iii) të sigurojnë që vlerësimet mbi ndikimet mjedisore dhe vendimet që rezultojnë të marrin tërësisht në konsideratë vendet arkeologjike dhe mjediset e tyre;
- iv) të sigurojë, kur gjenden elemente të trashëgimisë arkeologjike gjatë punës zhvilluese, konservimin e tyre *in situ*, kur është e mundur;
- v) të sigurojnë që hapja e vendit arkeologjik për publikun, veçanërisht kur është e nevojshme një masë rregullimi për pranimin e një numri të madh vizitorësh, të mos ketë ndikim të kundërt mbi karakterin shkencor dhe arkeologjik të këtyre vendeve dhe rrethinave të tyre.

Financimi i kërkimeve dhe konservimit arkeologjik

Neni 6

Secila Palë merr përsipër:

- i) të sigurojë mbështetje financiare publike për kërkime arkeologjike nga autoritetet kombëtare, rajonale dhe lokale në pajtim me kompetencat e tyre përkatëse;
- ii) të rrisin burimet materiale për arkeologjinë e shpëtimit:
  - a) duke marrë masa të përshtatshme, që sigurojnë parashikimin në skemat madhore të zhvillimit, publik apo privat, të mbulimit nga burimet e sektorit publik apo sektorit privat, të të gjitha shpenzimeve të çdo operacioni të nevojshëm që lidhet me arkeologjinë;
  - b) duke parashikuar në buxhetet që lidhen me këto skema në të njëjtën mënyrë si për studimet e impaktit që bëhen të domosdoshme për masat paraprake për planet rajonale dhe mjedisore, për studimet dhe parashikimet paraprake arkeologjike, për një përbledhje shkencore, si dhe për botimin e plotë dhe regjistrimin e gjetjeve.

Grumbullimi dhe shpërndarja e informacionit shkencor

Neni 7

Me qëllim që të lehtësohet studimi dhe shpërndarja e informacionit për zbulimet arkeologjike, secila Palë angazhohet:

- i) të bëjë ose të përditësojë studime, inventarë dhe harta të vendeve arkeologjike në zonat brenda juridiksonit të saj;
- ii) të marrë të gjitha masat praktike për të siguruar projektimin, pas operacioneve arkeologjike, të një përbledhjeje shkencore të botueshme para botimit të plotë të studimeve të specializuara.

Neni 8

Secila Palë merr përsipër:

- i) të lehtësojë shkëmbimin kombëtarë dhe ndërkombëtarë të elementeve të trashëgimisë arkeologjike për qëllime shkencore profesionale, duke

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

---

ndërmarrë hapat e duhura për të siguruar që një qarkullim i tillë të mos dëmtojë në asnjë mënyrë vlerën shkencore dhe kulturore të këtyre elementeve;

- ii) të mbështesë grumbullimin e informacionit mbi studimin dhe gërmimet arkeologjike në kryerje e sipër dhe të kontribuojë në organizimin e programave studimore ndërkontaktuale.

Promovimi i ndërgjegjësimit publik

Neni 9

Secila Palë merr përsipër:

- i) të zbatojë masa edukative me synim rritjen dhe zhvillimin e ndërgjegjësimit në opinionin publik mbi vlerat e trashëgimisë arkeologjike për kuptimin e të kaluarës dhe mbi kërcënimet që i kanosen kësaj trashëgimie;
- ii) të nxisë hyrjen publike tek elementet e rëndësishme të trashëgimisë së saj arkeologjike, veçanërisht vendet dhe të nxisë ekspozimin në publik të përzgjedhjeve të përshtatshme të objekteve arkeologjike.

Parandalimi i qarkullimit të paligjshëm i elementeve të trashëgimisë arkeologjike

Neni 10

Secila Palë merr përsipër:

- i) të organizojë për autoritetet publike përkatëse dhe për institucionet shkencore mbledhjen e informacionit mbi çdo gërmim të paligjshëm të identifikuar;
- ii) të informojë autoritetet kompetente në shtetin e origjinës, që është Palë në këtë Konventë, për çdo ofertë të dyshuar që vjen nga gërmimet e paligjshme apo nga gërmimet zyrtare në mënyrë të paligjshme, dhe të japë detajet e nevojshme për to;
- iii) të ndërmarrë hapat e nevojshëm që sigurojnë që muzetë dhe institucionet e ngjashme me to, politika e përfitimit për të cilat është nën kontrollin e shtetit, të mos përfitojnë elemente të trashëgimisë arkeologjike që dyshohet se vijnë nga gjetje të pakontrolluara apo gërmime të paligjshme, apo nga gërmime zyrtare në mënyrë të paligjshme;
- iv) përsa u përket muzeve apo institucioneve të ngjashme me to që ndodhen në territorin e një Pale, por që politika e përfitimit e të cilave nuk

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (të rishikuar)

është në kontrollin e shtetit:

- a) t'u dërgojë atyre tekstin e kësaj Konvente (të rishikuar);
- b) të mos kursejnë përpjekjet pér tē siguruar respektimin nga ana e muzeve dhe institucioneve të sipërpërmendura tē parimeve të përcaktuara në paragrafin 3 më sipër;
- c) të kufizojnë, sa tē jetë e mundur, nëpërmjet edukimit, informimit, vigjilencës dhe bashkëpunimit, transferimin e elementeve të trashëgimisë arkeologjike, tē përftuara nga gjetjet e pakontrolluara apo gërmimet e paligjshme, apo gërmimet zyrtare në mënyrë të paligjshme.

Neni 11

Asgjë në këtë Konventë (të rishikuar) nuk mund tē ndikojë në traktatet ekzistuese apo tē ardhshme, dypalëshe ose shumëpalëshe, ndërmjet Palëve që kanë tē bëjnë me qarkullimin e paligjshëm tē elementeve të trashëgimisë arkeologjike apo rikthimin e tyre te pronari i ligjshëm.

Ndihma e ndërsjellë teknike dhe shkencore

Neni 12

Palët marrin përsipër:

- i) tē ofrojnë ndihmë tē ndërsjellë teknike dhe shkencore nëpërmjet grumbullimit tē përvojës dhe shkëmbimeve tē ekspertëve në çështje që kanë tē bëjnë me trashëgiminë arkeologjike;
- ii) tē inkurajojnë, sipas legjispcionit përkatës tē brendshëm apo marrëveshjeve ndërkombëtare që i detyrojnë ato, shkëmbime tē specialistëve në ruajtjen e trashëgimisë arkeologjike, duke përfshirë ata që janë përgjegjës pér trajnim tē mëtejshëm.

Kontrolli i zbatimit të Konventës (të rishikuar)

Neni 13

Për qëllime tē kësaj Konverte (të rishikuar), një komitet ekspertësh, i ngritur nga Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës, bazuar në nenin 17 të Statutit të Këshillit të Evropës, monitoron zbatimin e Konventës (të rishikuar) dhe veçanërisht:

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

- i) raporton në mënyrë periodike te Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës mbi gjendjen e politikave për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike në Shtetet Palë të Konventës (të rishikuar) dhe mbi zbatimin e parimeve të mishëruara në Konventë (të rishikuar);
- ii) i propozon Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës masa për zbatimin e dispozitave të Konventës (të rishikuar), duke përfshirë veprimtaritë shumëpalëshe, rishikimin apo amendimin e Konventës (të rishikuar) dhe informimin e opinionit publik rreth qëllimit të Konventës (të rishikuar);
- iii) i bën rekomandime Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës në lidhje me ftesat për shtetet, të cilat nuk janë anëtare të Këshillit të Evropës për të hyrë në Konventë (të rishikuar).

Dispozita të fundit

Neni 14

1. Kjo Konventë (e rishikuar) është e hapur për nënshkrim nga shtetet anëtare të Këshillit të Evropës dhe Shtetet e tjera Palë në Konventën Kulturore Evropiane. Ajo i nënshtronhet ratifikimit, pranimit ose miratimit. Mjetet e ratifikimit, pranimit apo miratimit depozitohen te Sekretari i Përgjithshëm i Këshillit të Evropës.
2. Asnjë Shtet Palë në Konventën Evropiane mbi Mbrotjen e Trashëgimisë Arkeologjike, nënshkruar në Londër, më 6 maj 1969, nuk mund të depozitojë mjetin e tij të ratifikimit, pranimit apo miratimit, nëse ai nuk e ka denoncuar Konventën në fjalë apo nëse nuk e denoncon atë njëkohësisht.
3. Kjo Konventë (e rishikuar) hyn në fuqi gjashtë muaj pas datës kur katër shtete, ku të paktën tri janë shtete anëtare të Këshillit të Evropës, kanë shprehur vullnetin e tyre për t'iu nënshtruar kësaj Konverte në përputhje me dispozitat e paragrafëve pararendës.
4. Nëse në pajtim me dy paragrafët pararendës, denoncimi i Konventës së 6 majit 1969 nuk hyn në fuqi njëkohësisht me hyrjen në fuqi të kësaj Konverte (të rishikuar) një shtet nënshkrues, kur depoziton instrumentin e ratifikimit, pranimit apo miratimit, mund të deklarojë që ai do të vazhdojë të zbatojë Konventën e 6 majit 1969 deri në hyrjen në fuqi të kësaj Konverte (të rishikuar).
5. Në lidhje me çdo shtet nënshkrues, i cili e shpreh më vonë vullnetin e tij për t'iu nënshtruar kësaj Konverte, Konventa (e rishikuar) hyn në fuqi gjashtë muaj pas datës së depozitimit të instrumentit të ratifikimit, pranimit apo miratimit.

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

Neni 15

1. Pas hyrjes në fuqi të kësaj Konverte (të rishikuar), Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës mund të ftojë çdo shtet tjetër joanëtar të Këshillit të Evropës dhe të Komunitetit Ekonomik Evropian, të aderojë në këtë Konventë (të rishikuar) me vendim të marrë nga shumica e parashikuar në nenin 20.d të Statutit të Këshillit të Evropës dhe nga vota unanime e përfaqësuesve të shteteve kontraktuese që kanë të drejtën të jenë në Komitetin e Ministrave.
2. Në lidhje me çdo shtet aderues ose nëse aderon, në Komunitetin Ekonomik, Konventa (e rishikuar) hyn në fuqi 6 muaj pas datës së depozitimit të instrumentit të aderimit te Sekretari i Përgjithshëm i Këshillit të Evropës.

Neni 16

1. Çdo shtet në kohën e nënshkrimit apo kur depoziton instrumentin e tij të ratifikimit, pranimit, miratimit apo aderimit mund të specifikojë territorin, apo territoret në të cilat kjo Konventë (e rishikuar) zbatohet.
2. Çdo shtet edhe në një datë të mëvonshme, nëpërmjet një deklarate drejtuar Sekretarit të Përgjithshëm të Këshillit të Evropës, mund ta shtrijë zbatimin e kësaj Konverte mbi çdo territor tjetër të përcaktuar në deklaratë. Në lidhje me një territor të tillë, Konventa hyn në fuqi gjashtë muaj pas datës së marrjes së kësaj deklarate nga ana e Sekretarit të Përgjithshëm.
3. Çdo deklaratë e bërë sipas dy paragrafëve pararendës, në lidhje me territorin e specifikuar në këtë deklaratë, mund të tërhoqet me anë të një njoftimi drejtuar Sekretarit të Përgjithshëm. Tërhoqja hyn në fuqi gjashtë muaj pas datës së marrjes së këtij njoftimi nga ana e Sekretarit të Përgjithshëm.

Neni 17

1. Secila Palë mund ta denoncojë këtë Konventë (të rishikuar) në çdo kohë nëpërmjet një njoftimi drejtuar Sekretarit të Përgjithshëm të Këshillit të Evropës.
2. Ky denoncim hyn në fuqi gjashtë muaj pas datës së marrjes së këtij njoftimi nga Sekretari i Përgjithshëm.

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

Neni 18

Sekretari i Përgjithshëm i Këshillit të Evropës njofton shtetet anëtare të Këshillit të Evropës, Shtetet e tjera Palë në Konventën Evropiane Kulturore dhe çdo shtet apo Komunitetin Ekonomik Evropian që kanë aderuar ose janë ftuar të aderojnë në këtë Konventë për:

- i) çdo nënshkrim;
- ii) depozitim i çdo instrumenti ratifikimi, pranimi, miratimi apo aderimi;
- iii) çdo datë të hyrjes në fuqi të kësaj Konverte (të rishikuar) në përputhje me nenet 14, 15 dhe 16;
- iv) çdo akt tjetër, njoftim apo komunikim që lidhet me këtë Konventë (të rishikuar).

Në dëshmi të kësaj, nënshkruesit të autorizuar rregullisht kanë nënshkruar këtë Konventë (të rishikuar).

Bërë në Valetta, më 16 janar 1992 në gjuhët angleze dhe franceze, ku të dy tekstet janë të barasvlershëm, në një kopje të vetme, e cila depozitohet në arkivat e Këshillit të Evropës. Sekretari i Përgjithshëm i Këshillit të Evropës u përcjell kopje të vërtetuara çdo shteti anëtar të Këshillit të Evropës, çdo Shteti tjetër Palë në Konventën Kulturore Evropiane, dhe çdo shteti joanëtar apo komunitetit ekonomik evropian, të ftuar për të aderuar në këtë Konventë (të rishikuar).

*Novoberde/Novo Brdo, Iron Age Period - Medieval Period
Novoberde, Epoka e Hekurit - Periudha Mesjetare
Novo Brdo, željezno doba Razdoblje - srednji vek*

Konventa Evropiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

Traktati i Lisbonës që rregullon Traktatin mbi Bashkimin Evropian dhe Traktatin Themelues të Komunitetit Evropian hyri në fuqi më 1 dhjetor 2009. Si rezultat i kësaj, që nga ajo datë, çdo referim për Komunitetin ekonomik evropian duhet kuptuar si referim për Bashkimin Evropian.

*Raporti Sqarues
i Konventës së vitit 1969
frëngjisht*

Raport Sqarues

A. Hyrje

Konventa Evropiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar) paraqet një dëshmi për zhvillimin e praktikës arkeologjike në tërë Evropën. Kjo zëvendëson Konventën origjinale të vitit 1969, duke përfshirë konceptet dhe idetë të cilat tanimë janë bërë praktikë e pranuar. Konventa e korrigjuar është bazuar në mësimet e mësuara gjatë njëzet e dy viteve të përvojës me konventën fillestare dhe përfshinë dispozitat e hartuara me qëllim të shmangies së të metave dhe fuqizimit të bashkëpunimit Evropian.

a. Konventa Evropiane e vitit 1969

Konventa Evropiane e viti 1969 ka të bëj kryesisht me gërmimet arkeologjike dhe nxjerrjen e informacioneve nga këto gërmime. Ajo hyn në fuqi më 20 Nëntor 1970. Shtetet palë të saj janë: Austria, Belgjika, Qipro, Danimarka, Franca, Gjermania, Greqia, Islanda, Italia, Lihtënshtajni, Luksemburgu, Malta, Portugalia, Spanja, Suedia, Zvicra, Mbretëritë e Bashkuara, Bullgaria, Deti i Shenjtë, BRSS dhe Jugosllavia.

b. Rekomandimi nr. R (89) 5

Përderisa në vitet e 60-a, gërmimet e fshehta janë konsideruar si një kërcënim i lartë për trashëgiminë arkeologjike, në vitet e 80-a ato janë projekte te mëdha ndërtimi. Me rritjen e popullsisë dhe standarde gjithnjë e më të larta jetësore, projektit e zhvillimit u shtuan në numër dhe kompleksitet: punët e mëdha publike (autostradat, metrotë nëntokësore dhe trenat me shpejtësi të lartë, ri-planifikimi i qendrave të vjetra qytetëruese, parqet e veturave etj.) ose skemat e planifikimit fizik (ri-pyllëzimi, shkrifja e tokës etj.). Shkalla e këtyre operacioneve paraqet një kërcënim të veçantë për zbulim dhe ruajtje të trashëgimisë arkeologjike. Rrjeti kompleks i ligjeve dhe të legjislacionit, përfshirë dhe: legjislacionin e veçantë për materiale arkeologjike, legjislacionin më të përgjithshëm për trashëgimi kulturore,

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

---

legjislacionin për mjedisin, planifikimin urban, punët publike, lejet e ndërtimit, etj.

Rekomandimi i miratuar nga Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës u har-tua duke u bazuar në praktikën e cila u zhvillua gjatë angazhimit të disa viteve të fundit përmes mbështetje të: formulimit të inventarëve arkeologjik dhe bazës së të dhënave, që administruesit e trashëgimisë arkeologjike duhet t'ua komunikojnë përpunuesve; krijimin e strukturave administrative të afta përmarrë me projekte zhvillimi, përfshirë të dhënat arkeologjike; miratimin e masave ligjore dhe administrative të nevojshme, në mënyrë që të dhënat arkeologjike të merren parasysh si çështje e një vazhdimesie në procesin e planifikimit urban dhe rural; promovimi i kushteve të reja të punës të cilësuara në kontekstin e operacioneve të rënda; edukimi i publikut përmes trashëgiminë arkeologjike, si një element i rëndë-sishëm i identitetit kulturor Evropian.

c. Versioni i ripunuar i Konventës

Këshilli i Evropës në takimin e tij të mbajtur në Tetor 1988, bëri përgjedhjen e Komitetit Evropian të Ekspertëve përmes Arkeologji dhe Planifikim, ka shqyrtuar problemet e ruajtjes dhe avansimit të trashëgimisë arkeologjike te cilat kanë ndryshuar dukshëm në Evropë nga hapja e Konventës përmes nënshkrimit me 1969. Prandaj, përbajtja e konventës duhet të korrigohet në mënyrë që teksti të bëhet më i kuptueshëm dhe gjithëpërfshirës. Një studim i Konventës që doli si rezultat i këtij takimi, ka paraqitur ndryshime të mëdha në kontekstin arkeologjik shkencor dhe ekonomik. Në veçanti, është bërë një kthesë e rëndësishme prej përqendrimit në gërmime, në përdorimin e një sërë teknikash – prospektit gjeofizik, përpunimit të fotografive satelitore, analizave laboratorike – studimin e të së kaluarës së njerëzimit. Tani gërmimi nuk është gjë tjetër veç se një hallkë në zinxhirin e aktiviteteve shkencore përbërëse të kërkimit arkeologjik. Për më shumë, ekziston një kërkesë e madhe e anëtarëve të publikut përmes pasur qasje në të kaluarën e tyre. Kjo paraqet një kërkesë përmes identitetit dhe është një e drejtë themelore e popujve. Kjo kërkesë mund të përbushet vetëm nga specialistët – arkeologët – të cilët mund t'i interpretojnë të dhënat dhe ta ndihmojnë publikun që të ketë qasje në trashëgiminë e tij.

Propozimi përmes hartimin e një versioni të ripunuar të Konventës, në mënyrë që Konventa e vitit 1969 të shpallet e pavlefshme, ishte bërë nga Komiteti Drejtues përmes mbrojtje të integruar të trashëgimisë historike (CDPH) dhe më vonë ishte miratuar nga Komiteti i Ministrave. Versioni i ripunuar ishte ndërmarrë nga Komiteti përgjedhës i ekspertëve përmes arkeologji dhe planifikim.

Që nga Qershori i vitit 1990, Komiteti i përgjedhur i ekspertëve përmes arkeologji dhe planifikim ka funksionuar përbrenda programit të Komitetit përmes trashëgiminë kulturore (CC-PAT), i cili në vitin 1990 zëvendëson Komitetin Drejtues përmes mbrojtje të integruar të trashëgimisë historike.

Pasi që ishte ekzaminuar dhe aprovuar nga Komiteti përmes trashëgimi kulturore, më 26 Qershor 1991, Konventa e hartuar ishte paraqitur në Komitetin e Ministrave, të cilët si përgjigje e miratuan në takimin e 465 të Zëvendëson Komitetin Drejtues përmes trashëgimisë historike.

Konventa ishte paraqitur përmes nënshkrimit nga shtetet anëtare më 16 Janar

Konventa Europiane pér mbrojtjen e trashëgiminë arkeologjike (e rishikuar)

1992 në Konferencën e tretë të Ministrave përgjegjës pér trashëgiminë kulturore, të mbajtur në Maltë.

B. Komente pér nenet e versionit të ripunuar të Konventës

Preamble

Preamble paraqet shumë më tepër sesa vetem ndihmën në interpretimin e Konventës së rishikuar. Kjo e vendosë Konventën e rishikuar në kuadrin e aktiviteteve të Këshillit të Evropës lidhur me trashëgiminë kulturore, që nga hyrja në fuqi e Konventës Kulturore Evropiane. Si pér shembull, Asambleja Parlamentare ka miratuar rekondimmet pér trashëgiminë kulturore nënujore, përdorimin e detektorëve metalik dhe qarkullimin e veprave artistike.

Preamble gjithashtu thekson problemet me të cilat ballafaqohet mbrojtja e trashëgiminë arkeologjike në vendet ku projektet e zhvillimeve të nivelit të lartë janë tipike. Këto projekte, pa marrë parasysh nëse kanë të bëjnë me rizhvillimin e vendeve të ndërtuara ose përdorimin e tereneve të pastra, shpesh kanë një ndikim të ashpër mbi trashëgiminë arkeologjike, e cila, siç deklaron preamble "është themelore pér njohjen e historisë së njerëzimit".

Përfundimisht, preamble thekson nevojën pér veprim të përbashkët të shteteve Evropiane.

Neni 1

Qëllimi i deklaruar i versionit të ripunuar të Konventës thekson rëndësinë shkencore të trashëgiminë arkeologjike. Në vitet e kaluara, vendet arkeologjike dhe monumentet ishin gërmuar si objekte te cilat janë vendosur në muze dhe galeri artesh. Madje edhe sot janë të shumtë ata të cilët e konsiderojnë këtë trashëgimi si një burim të përfitimit komercial. Shtetet duhet të janë vigjilente pér të parandaluar gërmimet e këtij lloji, që çojnë në shkatërrimin e kontekstit. Prandaj, qëllimi i Konventës së korrigjuar është në përputhje me Kartën pér mbrojtjen dhe administrimin e trashëgiminë arkeologjike të hartuar nga Këshilli Ndërkombëtarë pér monumente dhe tërësi arkeologjike (më tej e referuar si "Karta Ikomos") sipas së cilës "njohuritë arkeologjike bazohen parimisht në kërkimet shkencore të trashëgiminë arkeologjike" dhe gërmimi konsiderohet si një shpresë e fundit në kërkimin e këtij informacioni. Kjo nuk do të thotë se trashëgimia duhet të jetë e pashfrytëzuar. Me përdorimin e teknikave shkencore, të dëmshme dhe të padëmshme, trashëgimia mund të përdoret pér të ofruar informacion mbi evoluimin e njerëzimit në Evropë dhe pér të shërbyer "si një burim i regjistrimit të kujtesës kolektive Evropiane".

Versioni i ripunuar i Konventës fillon me një përkufizim të përgjithshëm. Konventa e vitit 1969 përmban nocionin themelor të përkufizimit. Kjo është rafinuar në një version të ripunuar të Konventës. Fraza "elementet e trashëgiminë arkeologjike" përdoret pér të theksuar se nuk janë vetëm objektet ato të cilat janë të rëndësishme. Cilado dëshmi e ndonjë natyre tjetër, që mund të ndriçojë

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

---

të kaluarën e njerëzimit. po ashtu mund të jetë e rëndësishme. Nëse kjo dëshmi plotëson kriteret e përcaktuara në paragafin 2, atëherë ky është një element i trashëgimisë arkeologjike. Këto janë tri kritere: së pari, duhet të ekzistojë diçka, madje edhe një gjurmë për të treguar prejardhjen nga ekzistencë e së kaluarës njerëzore; së dyti, e njëjtë gjë, duhet të ketë mundësi të shtojë njohuritë tonë për historinë e njerëzimit dhe lidhshmërinë e tyre me mjedisin natyror; së treti, duhet të jetë një gjë që kryesisht është përcaktuar me anë të kërkimeve të natyrës arkeologjike ose të zbulimit të planifikuar. Paragrafi 3 jep shembuj të llojeve të objekteve të përfshira në trashëgiminë arkeologjike. Duhet të ceket se kjo listë nuk është e kompletuar, por shërben vetëm si një ilustrim.

Për më tepër, lista përfshinë një sërë elementesh, si: groposjet dhe muret urbane.

Paragafi gjithashtu thekson se mjedisi në të cilin këto gjëra janë gjetur ka po aq rëndësi për trashëgiminë sa edhe vetë vlera e këtyre gjérave. Objektet e larguara nga mjedisi i tyre shpesh humbasin tërë vlerën e tyre shkencore. Veç kësaj, në hulumtimin arkeologjik gjurmët janë shpesh po aq të rëndësishme sa edhe objektet dhe kjo ceket në përkufizim. Si për shembull, e tërë ajo që mbetet nga struktura e drurit mund të jetë një çngjyrosje e dheut, mirëpo hulumtuesi i trajnuar mund të mësojë shumë informacione nga kjo. Natyra e saktë e hulumtimit arkeologjik nuk është shqiptuar fjalë për fjalë në versionin e ripunuar të Konventës. Dikush mund të mendojë menjëherë për gjermimin. Megjithatë, ky është një hap i fundit gjatë një hulumtimi të tillë. Së pari, duhet të bëhet një shqyrtim dhe më pastaj ekzistojnë teknika të ndryshme të padëmshme si dhe procese në dispozicion, para se të vazhdohet me gjermimin.

Lista e elementeve e përcaktuara në paragafin 3, deklaron se këto janë pjesë të trashëgimisë arkeologjike, qoftë ato të vendosura mbi tokë apo nën ujë. Kjo duhet të kualifikohet në kuadër të kriterit të tretë të paraqitur në paragafin 2, sipas të cilës një element nga e kaluara e ekzistencës njerëzore duhet të vendoset përbrenda zonës së juridikzionit të një shteti. Me këtë vetvetiu deklarohet ajo që është themelore në cilëndo konventë ndërkombëtare. Këtu theksohet se përcaktimi i juridikzionit të zonës ekzistuese të një shteti varet individualisht nga çdo shtet dhe se ekzistojnë shumë mundësi sa i përket kësaj çështjeje. Për nga aspekti tokësorë, zona mund të bashkekzistojë me rripin bregdetar, zonë kufitare dhe brezë kontinental, një zonë ekskuluzivisht ekonomike ose një zonë kulturore të mbrojtur. Në mesin e anëtarëve të Këshillit të Evropës, disa shtete e kufizojnë juridikzionin e tyre mbi anijembytjet, si për shembull, në rripin bregdetar, përderisa të tjerët e shtrijnë juridikzionin e tyre deri në ndarjet e tyre ne brezë kontinentale. Versioni i ripunuar i Konventës i pranon këto dallime pa cekur ndonjë preferencë për ndonjëren prej tyre.

Neni 2

Kërkesa primare e këtij nenit është se shtetet duhet të themelojnë një sistem i ligjor për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike. Në fakt, të gjitha shtetet

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

---

anëtare të Këshillit të Evropës kanë të themeluar ndonjë sistem edhe pse ekzistojnë dallime/variacione të konsiderueshme si në natyrë ashtu edhe në masën e lejuar të ruajtjes. Neni gjithashtu përcakton dispozitat e caktuara që duhet ti përmbarajë ky legjislacion.

E para është dispozita e dyfishtë me të cilën kërkohet që të aplikohet një inventarë në të cilin regjistrohet trashëgimia arkeologjike, si dhe përcaktimi i monumenteve dhe të zonave të mbrojtura. Të dyja këto janë elemente themelore në procesin e planifikimit, pasi që mundësojnë që projektet gjatë fazës së formulimit të marrin parasysh edhe trashëgiminë arkeologjike. Inventari ka shumë për të rekomanduar. Pasi të jenë gjetur objektet, përfshirja e tyre në inventar duhet të nënkuptojë që vendndodhja e tyre që andej e tutje është e njohur. Kjo lejon që kushtet fizike të objektit të monitorohen po që se kjo është e dëshirueshme. Në rast se një objekt është i vjedhur, përshkrimi i tij mund të qarkullohet lehtë, duke lehtesuar restaurimin. Caktimi i monumenteve dhe të zonave të mbrojtura është i dobishëm atëherë kur nuk dihet hapësira/shtrirja e zonës ose e monumentit. Versioni i ripunuar i Konventës nuk specifikon madhësinë e një zone të tillë të mbrojtur ose aktivitetet që janë të ndaluara aty. Këto i lihen shtetit individualisht, i cili duhet t'i marrë parasysh rrrethanat dhe zonave që mund të hasen.

Rezervat arkeologjike janë sipërfaqe tokësore, me kufij të caktuar në mënyrë që të ruhet/konservohet trashëgimia arkeologjike e cila ndodhet përbrenda këtyre kufijve. Rekomandimi i Unesco-s lidhur me ruajtjen e të mirave kulturore të rrezikuara nga punët publike apo private (19 nëntor 1968) parashikon në nenin 24.a të tij, që: "rezervat arkeologjike duhet të ndahen ose të caktohen në zona dhe nëse është e nevojshme duhet të lejohet gërmimi i tërësishëm ose konservimi i rrënimive të gjetura në tërësitë arkeologjike edhe aty ku ndodhen pronat e paluajtshme të blera." Neni 2 i versionit të ripunuar të Konventës ka për qëllim ruajtjen e trashëgimisë në mënyrë që kjo të jetë në dispozicion për gjeneratat e ardhme. Ky nen duhet të interpretohet në ndërthurje me nënparagrafin i të nenit 4. Krijimi i rezervave nuk do të thotë që toka nuk mund të përdoret fare. Normalisht, kjo nënkuption moslejimin e punëve që mund të dëmtojnë dheun ose fillimisht autoritetet relevante duhet ta pastrojnë atë. Çdo gërmim duhet t'i nënshtrohet disa shqyrtimëve për qëllime shkencore.

Personi që zbulon ndonjë zbulim të rastësishëm duhet t'i lajmërojë autoritetet e caktuara. Kjo dispozitë nuk ka lidhje me pronësinë. Çfarë kërkohet nga të gjithë zbuluesit është që ta lajmërojnë zbulimin në mënyrë të përshkruar dhe ta dërgojnë atë për ekzaminim.

Kjo atëherë do të lejonte regjistrimin e zbulimit në inventarin tanimë të cekur dhe ekstraktimin e vlerës së tij shkencore. Sidoqoftë, një shtet mund të kërkojë obligim me ligj për lajmërimin e zbulimeve, vetëm për ato materiale të çmueshme ose ato zbulime që zbulohen në tërësitë tanimë të regjistruara në listë.

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

Neni 3

Në paragrafin i të nenit 3, kërcohët nga shtetet palë të Konventës së korriguar të vendosin një sistem për rregullimin e administrimit të aktiviteteve arkeologjike në tokën publike ose në atë private. Në tërë botën është praktikë e përbashkët e shteteve të kërkojnë nga një person i cili ka për qëllim angazhimin në aktivitete të tilla, që ky person të pajiset me një leje pune/licencë.

Leja e punës përmban kushte të ndryshme për kontrollimin e aktiviteteve të parashikuara. Në këtë mënyrë parashihet të kufizohen dëmtimet e trashëgimisë arkeologjike, pikërisht të asaj trashëgime që paraqet dëshmi shkencore. Gërmimet që kryhen vetëm për të gjetur metale të çmuara apo objekte që kanë vlerë tregu, nuk duhet të lejohen asnjëherë. Parografi i në nenin 3, lë të kuptohet se sistemi i vendosur duhet të zbatohet si nga shteti ashtu edhe nga arkeologët privatë. Gjithashtu, edhe Departamentet e shtetit duhet ta zbatojnë këtë procedurë. Veç kësaj, ky nen thekson se gërmimi duhet të konsiderohet si një hap i fundit në kërkimin e informacionit – që nuk është një metodë normale. Teknikat e padëmshme duhet të aplikohen kudo që është e mundshme, siç është cekur tanimë në Kartën Ikomos.

Gjithashtu, apo të ekspozohet, trashëgimia arkeologjike fillon të prishet. Niveli i prishjes varet nga materiali në fjalë dhe niveli i ekspozimit. Shumë konservues, në mungesë të dispozitave përkatëse që parashohin konservimin, e konsiderojnë gërmimin si një vandalizëm. Si pasojë, atëherë kur vendit të gërmuar i bëhet riparimi për të zgjidhur ndonjë problem shkencor, duhet të ketë në dispozicion mjete konservimi si dhe duhet të ekzistojë një plan menagjimi i zhvilluar për trajtim, si të objekteve të zbuluara ashtu edhe të mbetjeve të gjetura në tërësitë arkeologjike. Objektet e konservuara duhet të pastrohen dhe të deponohen në mënyrë që të janë në dispozicion për gjeneratat e ardhme të hulumtuesve. Kjo nënkuption që duhet të ekzistojë një depo e njohur në të cilën do të ekzistonte një bazë e të dhënavë, që do të përfshinte vendet e gërmimeve apo zbulimet. Në vendin e gërmimit mund të ketë ende material të vlefshëm për gërmuesit e ardhshëm, të cilët vende duhet të mbushen ose të konservohen. Me paragrafin i të nenit 3 në versionin e ripunuar të Konventës kërcohët që këto aspekte të parashikohen me sistemin për administrimin e aktiviteteve arkeologjike, të prezantuar nga shteti. Ky nen interpretohet në ndërthurje me nenin 4.

Me paragrafin ii të nenit 3, kërcohët që teknikat rrënuese të realizohen vetëm nga persona të kualifikuar dhe të autorizuar posaçërisht për këtë. Kjo nuk do të thotë se anëtarët e publikut të përgjithshëm nuk mund të angazhohen në gërmime por se ata duhet të janë nën kontrollin e një personi të kualifikuar i cili është përgjegjës për gërmime. Joprofesionistët në fakt kanë kontribuar shumë në zhvillimin e njohurive përmes ndihmës së dhënë në gërmimin e trashëgimisë arkeologjike.

Parografi iii në nenin 3 rregullon obligimin e palëve për miratim të licencimit ose regjistrimit të përdoruesve të detektorëve metalik. Së pari, një obligim i tillë aplikohet për rastet e parashikuara me ligjin vendor. Së dyti, autorizimi para-

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

---

prak pér përdorim të detektorëve metalik ose "të ndonjë pajisjeje tjetër pér detektim" aplikohet vetëm pér "zbulime arkeologjike".

Përdorimi i pakujdeshëm i detektorëve metalik çon në humbjen substanciale të trashëgimisë arkeologjike, veçanërisht përmes shkatërrimit të mjedisit rrëthues/hapësirës rrëthuese. Si pér shembull, sapo makina të regjistrojë ndonjë gjë, mirret impulsi pér gërmim. Nuk ka mënyrë pér të ditur nëse zbulimi është i rëndësisë së lartë arkeologjike ose një hedhurinë e shekullit të njëzetë. Në çdo rast, rezultati është dheu i dëmtuar në mënyrë të dhunshme, dëmtimi i çdo substance jo-metalike dhe dëmtimi i gjurmëve. Dispozita aplikohet pér kërkim të objekteve arkeologjike në tokën publike dhe private. Fraza "ndonjë pajisje tjetër detektimi" synon përdorimin e pajisjeve të cilat përdoren pér një qëllim të caktuar si: ultra-zëri dhe radari tokësor.

Neni 4

Ndonëse paragafi i nënët 2 dhe 3 trajton themelin e sistemeve ligjore dhe administrative pér të lejuar krijimin e rezervave arkeologjike, konservimin/ruajtjen dhe administrimin e tërësive dhe të objekteve të gërmuara, me nenin 4 shtetet faktikisht obligohen t'i ndërmarrin masat fizike pér kryerjen e këtyre punëve. Edhe pse shprehja kualifikuese "siç lejojnë rrëthanat" përdoret, ky nen obligon shtetet që t'ua caktojnë detyrat e caktuara si resurse fizike ashtu edhe atyre njerëzore. Nga shtetet kërkohet të sigurohen se autoritetet publike dëshirojnë të themelojnë rezerva arkeologjike dhe të disponojnë me mjete pér realizimin e këtij qëllimi. Krijimi i një rezerve ashtu si edhe fillimi i një procesi të mirëmbajtjes, është një obligim i vazhdueshëm.

Në paragrafin i të nenit 4, fjalët "mbrojtja me mjete të tjera të duhura" ndërlidhet me masat fizike të planifikimit.

Neni 5

Në këtë nen përmblidhet mendimi dhe praktika bashkëkohore e marrëdhënies ndërmjet projekteve pér zhvillim dhe ruajtje të trashëgimisë arkeologjike.

Nga shtetet kërkohet të përfshijnë arkeologë gjatë tërë procesit të planifikimit dhe të sigurojnë një konsultim ndërmjet arkeologëve dhe planifikuesve urban dhe regional. Veç kësaj, aty ku deklaratat e ndikimit në mjedis janë të nevojshme, këto deklarata duhet të marrin parasysh veçanërisht tërësitë arkeologjike dhe mjedisin rrëthues të tyre. Në këtë mënyrë, tërësitë e njohura dhe të dyshimta mund të merren parasysh pér zhvillim të planeve të projektit. Shpesh modifikimet mund të kryhen lehtë gjatë fazës së planifikimit, që më vonë do të kushtojë shumë kohë dhe para. Dispozitat e nenit 7 janë të ndërlidhura pikërisht me këtë çështje. Procesi i konsultimit mund të funksionojë efektshëm, vetëm me studime, inventarë dhe harta të azhurnuara të tërësive arkeologjike.

Në rrithana të caktuara, mund të vendoset që projekti të vazhdojë edhe pse kjo do të dëmtonte disa aspekte të trashëgimisë arkeologjike. Karta Ikomos

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

---

deklaron në mënyrë të veçantë që gjermimi duhet të kryhet nën këto rrethana. Ky parim përfshihet në paragrafin ii.b të nenit 5, me të cilin gjithashtu kërkohet që Karta të parashikojë konsultimin e bërë në atë mënyrë për të lejuar kohë adekuate "që tërësisë t'i bëhet një studim i duhur shkencor" dhe të sigurohen fonde të nevojshme për këtë qëllim. Neni 6 ndërlidhet me këtë pasi që parashikon një burim të fondevë.

Në mënyrë të pashmangshme, disa tërësi arkeologjike dalin në pah gjatë vazhdimit të gjermimeve për punët ndërtuese. Parografi iv në nenin 5, rekomandon mbrojtjen in situ sa më të realizueshme që është e mundshme. Mënyra sesi bëhet kjo varet shumë nga natyra e tërësisë arkeologjike dhe nga lloji i ndërtimit. Një metodë do të ishte të gjermohet vendi e pastaj të mbulohen mbetjet në mënyrë që objekti apo ndërtimi të vendoset mbi të. Në këtë mënyrë, tërësia arkeologjike regjistrohet dhe është në dispozicion për hulumtuesit e ardhshëm. Në raste të tjera, tërësia arkeologjike duhet të jetë e hapur për publikun. Lidhur me këtë, paragrafi 5 edhe njëherë thekson natyrën shkencore të tërësive arkeologjike.

Parografi v në nenin 5 arsyeton se edhe pse publiku ka të drejtën e qasjes në tërësitë arkeologjike, kjo nuk mund të bëhet duke shfrytëzuar natyrën arkeologjike dhe shkencore të këtyre tërësive dhe mjediseve rrethuese të tyre. Për çfarëdo aranzhime, sa i përket qasjes publike, duhet të merret parasysh natyra e tyre arkeologjike dhe shkencore.

Në mëdus nuk duhet të ketë ndërtimë të vrazhda apo të tilla që ndryshojnë veçoritë fizike të tërësive, duke ndryshuar rrjedhën e ujit, drejtimet e erërave, shpërndarjen e dritës së diellit etj.

Neni 6

Ky nen parashev dispozitat për mbështetje financiare të kërkimeve arkeologjike. Organizimi i kërkimeve të tilla dhe administrimi i tyre dallon varësisht nga shteti. Neni 6 i merr parasysh këto rrethana dhe parashikon mbështetje financiare publike nga autoritetet kombëtare, regionale dhe lokale në pajtim me kompetencën e tyre. Megjithatë, çështje e rëndësishme është se me versionin e ripunuar të Konventës kërkohet që shtetet të cilat bëhen palë të kësaj Konverte, të aranzhojnë mbështetje financiare publike për kërkime arkeologjike, pavarësisht nga origjina e tyre.

Paragrafi ii i këtij nenit është shumë i rëndësishëm pasi që i obligon ata të cilët janë përgjegjës për projekte përpunimi, t'i financojnë aktivitetet arkeologjike të nevojshme për këto projekte. Kjo qasje është paraqitur në rekomandimin e Unesco-s për ruajtjen e të mirave kulturore të rrezikuara nga punët publike ose private (19 nëntor 1968), në Rekomandimin e Këshillit të Evropës nr. R (89) 5 dhe në Kartën Ikomos. Trashëgimia arkeologjike sipas versionit të ripunuar të Konventës është "një burim i historisë kolektive Evropiane" dhe sipas fjalëve të shkruara në Kartën Ikomos ajo është "e përbashkët për tërë shoqërinë njerëzore". Prandaj trashëgimia arkeologjike duhet të ruhet, dhe ruajtja nuk duhet bërë në

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

Ilogari të publikut, nëse arsyeva e kësaj ruajtjeje qëndron në rritjen e përfitimeve për interesa private. Ata të cilët përfitojnë nga punët përpunuese, gjithashtu janë përgjegjës për të shpëtuar atë çfarë aktivitetet e tyre kanë dëmtuar.

Skemat e mëdha publike ose private të zhvillimit duhet të sigurojnë mbikëqyrjen arkeologjike dhe regjistrimin e plotë të zbulimeve në mënyrë të njëjtë siç parashikohet për studimet e ndikimit në ambient.

Si pasojë, dispozitat duhet të parashohin lejimin e gërmimeve arkeologjike, siç kërcohët me nenin 5 dhe në atë mënyrë edhe koston e tyre të plotë e cila duhet të realizohet për të mbledhur burime publike apo private, ashtu siç është e duhur. Të përfshira në këto kosto janë regjistrimi i "térësishëm" dhe publikimi i zbulimeve, duke nënkuptuar me këtë fazat e punës që përbëjnë periudhën e pas gërmimeve. Prandaj, buxheti duhet të mbulojë fazën e vlerësimit e cila përcakton potencialin e të dhënavë të mbledhura dhe identifikon natyrën e studimeve të mëtejme. Pas kësaj do të pasoj analiza e të dhënavë përmes prodhimit, së pari të një arkivi hulumtimesh që përmban katalogët dhe raportet e përpiluara nga puna e detajuar e stratigrafisë, artefakteve dhe materialit mjedisor. Përfundimisht, vjen raporti i përpiluar me materialin që merret në arkivin e hulumtimeve.

Neni 7

Nevoja për të pasur studime të një intensiteti më të lartë, inventarë dhe harta të vendeve arkeologjike, siç kërcohët me nenin 7, paragrafin i, tanimë është ilustruar në nenin 5. Është e pamundshme të fillohet administrimi i mbrojtjes së tokës.

Gërmimi i një térësie arkeologjike përfshinë, siç deklaron Karta Ikomos "nevojën për një përzgjedhje të dëshmive që duhet të dokumentohen dhe të ruhen në Ilogari të humbjes së informacioneve të tjera dhe me sa është e mundur, edhe të shkatërrimit të térësishëm të monumentit". Térësia arkeologjike asnjëherë nuk mund t'i bashkojë pjesët në térësi. Pasi që gërmimi duhet të bëhet vetëm për qëllime shkencore, i përket gërmuesit t'i publikojë informacionet e fituara nga gërmimi.

Shpërndarja e informacioneve, është po ashtu e rëndësishme për arritjen e qëllimeve të tjera të deklaruara në këtë Konventë, si për shembull, edukimi publik sipas nenit 9.

Normalisht, informacionet vihen në dispozicion me anë të publikimit të rezultateve. Kjo mund të mos ndodhë edhe për shumë kohë pasi të mbarojë vetë operimi arkeologjik, prandaj shpesh mund të gjenden shumë specialistë puna e të cilëve duhet të koordinohet dhe zbulimet e ndërthurura/kombinuara të të cilëve duhet të analizohen. Neni nuk e tepron me detyrim të publikimit, mirëpo kërkon nga shtetet të ndërmarrin "të gjitha masat praktike" për të siguruar publikimin, së pari të një sinteze shkencore ose raporti preliminar të operimit arkeologjik dhe së dyti, të një studimi përfundimtar dhe gjithëpërfshirës. E para do të paraqiste atë çfarë është zbuluar gjatë operimit, i dyti do të ishte një analizë e krahasimit të rezultateve të operimit.

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

Neni 8

Ky nen ka të bëj me shkëmbimin e informacioneve që rezultojnë nga puna e kryer rreth trashëgimisë arkeologjike. Metoda e parë ka të bëj me shkëmbimin e elementeve të trashëgimisë arkeologjike dhe shtetet obligohen që ta lehtë-sojnë këtë proces. Kjo mund të jetë themelore për shumë qëllime. Objektet përdoren për të trajnuar arkeologë të ardhshëm dhe specialistë të tjerë. Shkëmbimi gjithashtu lejon që elementet e trashëgimisë arkeologjike t'i nën-shtrohen një ekzaminimi më të avancuar shkencor, sesa që do të ishte rasti, si për shembull, në përdorimin e pajisjeve të rralla dhe të shtrenjta. Këto shkëmbime ndërmjet arkeologëve dhe institucioneve për hulumtime shkencore janë element i domosdoshëm për shkencën e arkeologjisë. U përket vetë shteteve të sigurojnë se nuk ekziston asnje pengesë për shkëmbime të tillë kombëtare ose ndërkombëtare. Me këtë nen, nga shtetet gjithashtu kërkonhet të punojnë pozitivisht për të themeluar një klimë të favorshme për kryerjen e shkëmbimeve, siç është për shembull: themelimi i marrëveshjeve dypalëshe dhe procedurave që lehtësojnë këtë proces.

Aspekti i dytë i shpërndarjes së informacioneve është qe shtetet të promovojnë në grumbullimin e informacioneve për hulumtime arkeologjike dhe gërmimet në zhvillim e sipër. Zbulimet e kryera në një shtet shpesh do të janë shumë të ndërlidhura me hulumtimet e kryera në shtete të tjera. Njësojë, kërkesa e dytë nën paragrafin ii të nenit 8, - organizimi i programeve kërkimore ndërkombëtare – do të mundësojë një qasje të integruar për zgjidhjen e problemeve të përbashkëta shkencore të zonave që përfshihen në më shumë se një shtet.

Neni 9

Parografi i në nenin 9, i referohet problemit vendimtar që ka të bëj me informimin publik. Së fundi, e tërë puna arkeologjike bëhet në të mirë të publikut të përgjithshëm – që i bën njerëzit të kuptojnë prej nga kanë ardhur dhe pse janë aty ku janë. Përmes kësaj pune krijohet historia dhe ndriçohen krijimet e civilizimeve të kaluara. Publiku ka një interes të lartë për këto çështje, të cilin interes e ka pasur për shume vite me radhë. Megjithatë, interes i publikut duhet të kultivohet dhe të rritet. Jo vetëm që kjo shpie në krijimin e një organi më të edukuar dhe të arsimuar publik por gjithashtu kontribuon në vetë mbrojtjen më të lartë të trashëgimisë arkeologjike. Vetëdija e publikut mbi vlerën e kësaj trashëgimie bën që ky publik të jetë më pak i vullnetshëm për shkaktimin e dëmeve ose shkatërrimeve dhe një publik i tillë gjithashtu mund të përgatitet të ofroj resurse për nxjerrjen e informacioneve të mëtejme lidhur me trashëgiminë.

Në mënyrë që vlera e trashëgimisë arkeologjike të çmohet tërësisht, publiku duhet të ketë qasje në tërësitetë dhe objektet arkeologjike. Kjo është një pjesë kyçë e procesit të edukimit dhe një metodë themelore për të ndihmuar në të kuptuarit e origjinave dhe të zhvillimit të shoqërive bashkëkohore. Karta Ikomos deklaron si në vijim: "Prezantimi i informacioneve duhet të konceptohet si

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

një interpretim popullor i gjendjes aktuale të njojurive, prandaj duhet që herë pas here edhe të rishikohet. Në mënyrë që e kaluara të kuptohet, duhet të merren parasysh qasjet duke u nisur prej shumë aspekteve."

Duke deklaruar se publiku ka të drejtën e qasjes në të kaluarën e tij, në të njëjtën kohë duhet që qasja e tillë, në rrrethana të veçanta, të ndalohet me qëllim të ruajtjes së kësaj trashëgimie. Si për shembull, disa shpella që bartin në vete artin e periudhës parahistorike, janë myllur pasi që mundësia për qasje të publikut ngrit nivelin e lagështisë së tyre dhe bën që rritja bakteriale të shkaktojë prishjen e pikturave. Aty ku qasja është e ndaluar, duhet të shqyrtohen metodat alternative të prezantimit të vendit, si për shembull, duke krijuar kopje të tyre të nivelit të lartë ose ekspozita shpjeguese.

Neni 10

Ky nen përmban disa obligime, të cilat, shtetet me aderimin e tyre në versionin e ripunuar të Konventës, i ndërmarrin për të parandaluar qarkullimin e paligjshëm të elementeve të trashëgimisë arkeologjike. Teksti i nenit tregon që, me "qarkullim të paligjshëm", në këtë kontekst, nënkuptohet që duhet të merremi me objekte të cilat dalin nga gërmimet e paligjshme ose nga gërmimet zyrtare të kryera në mënyrë joligjore. Të parat janë gërmime të cilat nuk janë autorizuar në pajtim me procedurat themelimi i të cilave kërkohet me paragrafin i të nenit 3. Gërmime zyrtare janë ato të cilat janë autorizuar ashtu. Është e pamundur të bëhet parandalimi i tërësishëm i largimit të elementeve të trashëgimisë arkeologjike nga tërësitë e tyre, përvèç nëse kjo kërkohet me ligj për shkak të kryerjes së hulumtimeve më të sakta, e madje edhe atëherë këto kërkime nuk do të janë njëqind pér qind të suksesshme. Vlera e shitjes së shumë objekteve të gjetura në vendet Evropiane është e tillë që pér shkak të lakmisë ndaj këtyre objekteve, mund të mos përfille dënimet dhe në këtë mënyrë të shmanget mbrojtja e tyre. Mbrotja më e mirë kundër aktiviteteve të këtij lloji është edukimi i publikut pér këto çështje, veçanërisht mbi faktin që heqja e ndonjë elementi nga konteksti i tijë asgjëson jo vetëm vlerën shkençore të vet elementit por edhe të lokalitetit nga vjen. Qarkullimi i paligjshëm i objekteve mund të kufizohet me një bashkëpunim të shteteve dhe informim të ndërsjellë, lidhur me atë çfarë ndodhë, dhe duke e lajmëruar paraqitjen e një objekti të dyshimtë në treg.

Përkundër kësaj, me ninin 10 kërkohet që shtetet të organizojnë mbledhjen e informacioneve pér gërmime të paligjshme. Në themelimin e këtij sistemi pér mbledhjen e informacioneve, shtetet marrin parasysh legjislacionin pér respektimin e privatësisë. Shtetet gjithashtu marrin përsipër të informojnë shtetet anëtare të tjera lidhur me ofrimin e objekteve të dyshimta që dalin nga gërmimet e paligjshme ose nga gërmimet zyrtare në mënyrë të paligjshme. Duhet të theksohet se këto obligime nuk i ngarkojnë shtetet të ndërmarrin veprime pozitive dhe në fakt të shkojnë dhe të kërkojnë informacione pér gërmime të

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

---

paligjshme ose oferta të dyshimta. Nga shtetet kërkohet që të ndërmarrin veprime të specifikuara atëherë kur ata bëhen të vetëdijshëm për gërmime ose oferta të këtij lloji.

Kufizimi i paraqitur në paragafin iii të nenit 10, është një kufizim të cilin shumë muze tanimë e përfshijnë në deklaratat e tyre për etikën e mbledhjes së informacioneve ose në statutet e tyre qeveritare. Këshilli Ndërkombëtarë i Muzeve, në Kodin e tij të Etikës Profesionale të vitit 1986, deklaron se një muze nuk duhet të blejë objekte nëse ekziston "arsye e bazuar për të besuar se gjatë riparimit të tyre janë shkaktuar dëme ose shkatërrime joshkencore ose të qëllimshme ose dëmtime të monumenteve apo tërësive arkeologjike antike, ose gjetjet nuk i janë zbuluar pronarit ose usurpusit të tokës, apo autoriteteteve të duhura ligjore ose qeveritare" (parografi 3.2). Në shumë shtete, kjo praktikë pranohet në muzetë private dhe publike. Si pasojë, obligimi që u ngarkohet shteteve me paragrafët iii dhe iv të nenit 10, do të zbatojë atë praktikë dhe do t'i detyrojë institucionet të cilat nuk e kanë pranuar një politikë mbi këtë çështje, për ta rishqyrtuar qëndrimin e tyre.

Gjatë fazës së hartimit të versionit të ripunuar të Konventës, delegacionet e caktuara kanë vërejtur se në praktikë mund të dalë që muzetë kanë kërkuar objekte të gërmuara në mënyrë të paligjshme për t'i parandaluar ato nga shkatërimi. Gjithashtu, është pranuar se dispozitat të cilat i përbanë neni 10 nuk do të aplikohen në mënyrë retroaktive.

Neni 11

Problemet themelore ligjore dhe praktike që përfshihen në parandalimin e tregtisë së paligjshme të elementeve të trashëgimisë kulturore janë shumë të ndërlikuara. Këto probleme nuk i përkasin fushëveprimit të Konventës e cila në parim trajton punët e zhvilluara në tërësitë arkeologjike dhe gjurmimet arkeologjike. Si pasojë, neni 11 i Konventës, deklaron se asgjë përbrenda fushëveprimit të saj nuk cenon marrëveshjet ekzistuese ose të ardhme, dy-palëshe ose shumëpalëshe, që trajtojnë këto probleme. Me fjalë të tjera, kjo Konventë nuk mund të përdoret për të interpretuar, zgjeluuar ose zgjeruar ndonjë marrëveshje të tillë.

Duhet të cekën instrumentet të cilat kanë ekzistuar atëherë kur versioni i ripunuar i Konventës ishte paraqitur për nënshkrim, përkatësisht Konventa Evropiane për Kundërvajtje lidhur me të mirat kulturore, e përgatitur nga Këshilli i Evropës dhe e paraqitur për nënshkrim në vitin 1985. Një konventë tjetër e rëndësishme është Konventa e Unesco-s për masat e pengimit dhe të parandalimit të importit, të eksportit dhe të transportit të paligjshëm të të mirave kulturore (Paris, 14 nëntor 1970). Që nga prilli 1991, ishin gjithsej gjashtëdhjetë e nëntë shtete palë të kësaj Konverte, përfshirë në mesin e shteteve të Këshillit të Evropës, shtetet në vijim: Qipron, Çekoslovakia, Greqia, Hungaria, Itali, Portugalia, Spanja, dhe Turqia. Prej pesë shteteve me statusin e të ftu-

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

---

arve special brenda Këshillit të Evropës, tri shtete, si: Bullgaria, Polonia dhe Jugosllavia – janë palë të Konventës së Unesco-s të vitit 1970.

Shtetet e Evropës qendrore dhe lindore mund të jenë nën ndikimin e marrëveshjes se lidhur ndërmjet shteteve socialiste, për bashkëpunim dhe ndihmë reciproke lidhur me mjetet e konfiskimit dhe kthimit të të mirave kulturore të transportuara në mënyrë të paligjshme përftej kufijve shtetërorë (1986).

Marrëveshje të tjera ndërkontaktuale të hartuara janë duke u shqyrtuar në çastin e paraqitjes për nënshkrim të versionit të ripunuar të Konventës

Neni 12

Ofrimi i asistencës teknike është një mënyrë shumë efektive, që shtetet mund ta përdorin për të punuar bashkërisht në mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike.

Parografi i dytë i nenit 12 ka të bëj me rritjen e dëshirueshme të shkëmbimeve të personave të profesioneve dhe zanateve të ndryshme, të përfshirë në konservimin/ruajtjen e trashëgimisë arkeologjike. Ky paragraf u referohet posaçërisht atyre që janë përgjegjës për trajnim të sektorëve të ndryshëm profesional. Kjo theksohet në Kartën Ikomos, si në vijim: "Standartet e larta akademike në shumë disiplina të ndryshme, janë esenciale sa i përket administrimit të trashëgimisë arkeologjike. Prandaj, trajnimi i një numri adekuat të profesionistëve të kualifikuar në sferat relevante të ekspertizës, duhet të jetë një objektiv i rëndësishëm i politikave arsimore në çdo shtet." Specialistët e cekur duhet të jenë nga radhët e, jo vetëm arkeologëve dhe personelit të trajnuar, që ka të bëj drejtpërsëdrejti me interpretimin e të dhënave, por gjithashtu edhe nga radhët e atyre të cilët ia prezantojnë tërësitë arkeologjike publikut.

Mundësitet e ofruara nga trajnimi-në-shërbim duket që lehtësojnë përgatitjen rastësore ose mobilizimin e vazhdueshëm me trajnime të këtij lloji. Do të ishte e përshtatshme që rregulloret kombëtare ose regionale për trajnime-në-shërbim të përshtaten aty ku është e nevojshme. Përveç kurseve të trajnimit, rregulloret për profesionet duhet të ofrojnë dispozita, nëse ato tanimë nuk e kanë bërë këtë, për pranimin e specialistëve të cilët dëshirojnë ta praktikojnë profesionin ose zanatet e tyre në vende të tjera nga vendi i prejardhjes së tyre.

Neni 13

Për të siguruar që versioni i ripunuar i Konventës zbatohet në mënyrë sa më efikase të mundshme, është konsideruar e dëshirueshme të caktohet një Komiteti për monitorim të zbatimit të saj. Konventa për mbrojtjen e trashëgimisë arkitekturale të Evropës, e vitit 1985, ia cakton një mandat një Komiteti të ngjashëm për trashëgiminë arkitekturale.

Nga ky Komitet kërkohet që herë pas here t'i raportojë Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës, rrëth gjendjes së politikave për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike të shteteve palë të Konventës.

Konventa Europiane për mbrojtjen e trashëgimisë arkeologjike (e rishikuar)

Nga Komiteti kërcohët më tej që t'ia propozojë Komitetit të Ministrave masat për lehtësim të aplikimit të versionit të ripunuar të Konventës. Këto masa mund të jenë propozime për rekomandime të drejtuara shteteve anëtare, propozime lidhur me programin e punës ndërqeveritare të Këshillit të Evropës dhe propozime të tjera lidhur me bashkëpunimin ndërkombëtarë shumëpalësh, informimin dhe motivimin e shteteve, autoritetet lokale dhe popullit Evropian.

Nga Komiteti gjithashtu kërcohët që ti paraqes rekomandime Komitetit të Ministrave lidhur me ftesat drejtuar shteteve jo anëtare të Këshillit të Evropës, që këto shtete të aderojnë në versionin e ripunuar të Konventës.

Nenet prej 14 deri 18

Klauzolat përfundimtare, që i përmbajnë neten prej 14 deri 18, bazohen në modelin e klauzolës së fundit të konventave dhe të marrëveshjeve të Këshillit të Evropës.

Monastery Prizren
Manastiri i Kyeengjujve Prizren
Manastir u Prizrenu

Evropska konvencija o zaštiti arheološkog nasleđa (revidirana)

Valeta, 16.I.1992

Sporazum iz Lisabona o izmenama Sporazuma o Evropskoj uniji i Sporazuma o osnivanju Evropske zajednice je stupio na snagu 1.decembra 2009. Kao rezultat toga od tog datuma svako pozivanje na Evropsku zajednicu će se čitati kao Evropska unija.

*1969 Konvencija
Obrazloženje
Français*

Preambula

Države članice Saveta Evrope, kao i druge države potpisnice Evropske konvencije o kulturi,

Imajući u vidu da je cilj Saveta Evrope postizanje većeg jedinstva među članicama, a posebno, radi čuvanja i ostvarivanja idealja i principa koji čine njihovo zajedničko nasleđe;

Imajući u vidu Evropsku konvenciju o kulturi, potpisano u Parizu 19. decembra 1954. godine, a posebno njen 1. i 5. član;

Imajući u vidu Evropsku konvenciju o zaštiti arhitektonskog nasleđa Evrope, potpisano u Granadi 3. oktobra 1985. godine;

Imajući u vidu Evropsku konvenciju o krivičnim delima u vezi s kulturnim dobrima, potpisano u Delfima 23. juna 1985. godine;

Imajući u vidu preporuke Parlamentarne skupštine u vezi s arheologijom, a posebno Preporuke 848 (1978), 921 (1981) i 1072 (1988);

Imajući u vidu Preporuku br. R (89) 5 u vezi sa zaštitom i unapređenjem arheološkog nasleđa u kontekstu urbanističkog i prostornog planiranja;

Podsećajući da arheološko nasleđe ima suštinski značaj za poznavanje istorije čovečanstva;

Priznajući da je evropsko arheološko nasleđe, koje nam pruža podatke o drevnoj istoriji, suočeno sa ozbiljnom opasnošću od propadanja zbog sve većeg broja velikih graditeljskih poduhvata, kao i zbog prirodnih opasnosti, ilegalnih ili nenaučnih iskopavanja i nedovoljne javne svesti;

Potvrđujući da je neophodno uvesti, tamo gde još uvek ne postoje, odgovarajuće, kako upravne tako i naučne procedure nadzora, i da potreba za zaštitom arheološkog nasleđa treba da se odrazi u urbanističkom i prostornom planiranju, kao i u politikama kulturnog razvoja;

Ističući da odgovornost za zaštitu arheološkog nasleđa ne počiva samo na državi u čijem je ono neposrednom interesu, već i na svim evropskim zemljama, a u cilju smanjivanja opasnosti od propadanja nasleđa i unapređivanja njegove zaštite podsticanjem razmene stručnjaka i poređenjem iskustava;

Evropska konvencija o zaštiti arheološkog nasleđa (revidirana)

Konstatujući neophodnost da se principi istaknuti u Evropskoj konvenciji o zaštiti arheološkog nasleđa, potpisanoj u Londonu 6. maja 1969. godine, moraju dopuniti, kao rezultat razvoja politikâ planiranja u evropskim zemljama;

Saglasile su se da:

Definicija arheološkog nasleđa

Član 1.

1. Cilj ove (revidirane) konvencije jeste da zaštiti arheološko nasleđe kao izvor evropskog kolektivnog pamćenja i instrument istorijskog i naučnog istraživanja;
2. U tu svrhu, elementima arheološkog nasleđa smatraće se svi ostaci i predmeti, kao i drugi tragovi postojanja čovečanstva u prošlim epohama:
  - i. čije očuvanje i proučavanje pomaže da se rekonstruiše razvoj istorije čovečanstva i njegova veza s prirodnim okruženjem;
  - ii. za koje su iskopavanja ili otkrića, i druge metode istraživanja čovečanstva njegove sredine glavni izvor informacija;
  - iii. koje se nalaze u bilo kojoj oblasti koja je pod jurisdikcijom država potpisnica.
3. Arheološko nasleđe obuhvata građevine, konstrukcije, grupe građevina, uređene lokalitete, pokretne nalaze, spomenike druge vrste, kao i njihov kontekst, bilo da su na zemlji ili pod vodom.

Identifikacija nasleđa i mere zaštite

Član 2.

Svaka strana potpisnica se obavezuje da će uspostaviti, na način koji odgovara svakoj pojedinačnoj državi, pravni sistem zaštite arheološkog nasleđa koji predviđa:

- i. vođenje inventara arheološkog nasleđa i stavljanje pod pravnu zaštitu spomenika i područja;
- ii. uspostavljanje zaštićenih arheoloških područja, čak i tamo gde nema vidljivih ostataka na zemlji ili pod vodom, u cilju očuvanja materijalnih ostataka koje će proučavati buduće generacije;
- iii. da nalazač, koji slučajno otkrije elemente arheološkog nasleđa, podleže obavezi da o tome obavesti nadležne organe vlasti, kao i da omogući ispitivanje tih elemenata.

Evropska konvencija o zaštiti arheološkog nasleđa (revidirana)

Član 3.

U cilju očuvanja arheološkog nasleđa i garantovanja naučnog arheološkog istraživanja, sve države potpisnice se obavezuju da će:

- i. primenjivati postupke izdavanja dozvola i vršenja nadzora nad iskopavanjima i drugim arheološkim aktivnostima, kako bi:
  - a. sprečile svako nezakonito iskopavanje ili premeštanje elemenata arheološkog nasleđa;
  - b. osigurale da će se arheološka iskopavanja i terenska prospekcija vršiti u skladu s naukom, a pod uslovom:
    - da se nedestruktivni metodi istraživanja koriste kad god je to moguće;
    - da se elementi arheološkog nasleđa ne ostavljaju nepokriveni ili nezaštićeni tokom i posle iskopavanja, bez odgovarajućih uslova za njihovo očuvanje, konzervaciju i upravljanje njima;
- ii. obezbediti da će iskopavanja i druge potencijalno destruktivne tehnike izvoditi isključivo kvalifikovana, posebno ovlašćena lica;
- iii. zahtevati prethodno posebno odobrenje za korišćenje detektora za metal i druge opreme za otkrivanje ili postupka pri arheološkom istraživanju, kad god je ono zakonom neke države predviđeno.

Član 4.

Svaka strana potpisnica se obavezuje da će preuzeti mere fizičke zaštite arheološkog nasleđa, kako bi u skladu sa nametnutim okolnostima obezbedila:

- i. pribavljanje ili zaštitu drugim odgovarajućim sredstvima, od strane vlasti, onih područja koja treba da se proglose arheološkim nalazištima;
- ii. konzervaciju i održavanje arheološkog nasleđa, po mogućnosti, in situ;
- iii. odgovarajuća mesta za odlaganje arheoloških ostataka koji su izmešteni sa svojih prvobitnih lokacija.

Integralna zaštita arheološkog nasleđa

Član 5.

Svaka strana potpisnica se obavezuje:

- i. da će se truditi da izmiri i uskladi potrebe arheologije i razvojnih planova, tako što će stvoriti uslove da arheolozi učestvuju u: politikama planiranja koje su osmišljene tako da obezbede stvaranje uravnoteženih strategija zaštite, konzervacije i unapređivanja prostora od interesa za arheologiju;

Evropska konvencija o zaštiti arheološkog nasleđa (revidirana)

- ii. različitim fazama izrade razvojnih planova;
- iii. da će obezbiti redovne konsultacije između arheologa, urbanista i stručnjaka za prostorno planiranje, kako bi omogućili:
- iv. izmenu razvojnih planova koji bi mogli nepovoljno da utiču na arheološko nasleđe;
- v. obezbeđivanje dovoljno vremena i sredstava potrebnih za odgovarajuće naučno istraživanje lokaliteta, kao i objavljivanje otkrića;
- vi. da će obezbiti da će se pri izradi studija o uticaju na životnu sredinu i donošenju odluka koje iz njih proizilaze u potpunosti voditi računa o arheološkim nalazištima i njihovom okruženju;
- vii. da će se u slučaju otkrivanja elemenata arheološkog nasleđa u toku radova bilo koje vrste, tamo gde je to izvodljivo, predvideti uslovi za njihovu konzervaciju in situ;
- viii. da će obezbiti da otvaranje arheoloških nalazišta za javnost, a naročito podizanje građevina neophodnih za prijem većeg broja posetilaca, neće negativno uticati na arheološki i naučni karakter takvih nalazišta i njihove okoline.

Finansiranje arheoloških istraživanja i konzervacije

Član 6.

Svaka strana potpisnica obavezuje se:

- a) da će predvideti finansijsku pomoć iz republičkog budžeta i budžeta lokalne samouprave za arheološka istraživanja, u skladu s njihovim nadležnostima;
- b) da će povećati materijalna sredstva za zaštitna istraživanja:
  - a. preduzimanjem odgovarajućih mera koje treba da obezbede da je u većim javnim ili privatnim razvojnim planovima predviđeno pokrivanje, iz javnog ili privatnog sektora, kompletnih troškova svih neophodnih arheoloških radova;
  - b. predviđajući u budžetu, po istom osnovu kao i studije o uticaju na životnu sredinu neophodnih zbog uređenja okoline i prostornog planiranja, studije i preliminarna arheološka ispitivanja, prospekcije, naučne izveštaje, kao i potpuno objavljivanje i obradu nalaza.

Prikupljanje i širenje naučnih informacija

Član 7.

U cilju olakšavanja proučavanja i širenja saznanja o arheološkim otkrićima, svaka strana potpisnica se obavezuje da će:

- i. sačinjiti ili obnoviti preglede, inventare i mape arheoloških nalazišta u oblastima koje su u njenoj nadležnosti;
- ii. preduzeti sve praktične mere da, po obavljanju arheoloških radova, obezbedi izradu nacrta naučnog izveštaja koji prethodi publikovanju sveobuhvatnih specijalističkih studija.

Član 8.

Svaka strana potpisnica se obavezuje da će:

- i. omogućiti razmenu elemenata arheološkog nasleđa u stručne i naučne svrhe na nacionalnom i međunarodnom nivou, preduzimajući, istovremeno, odgovarajuće mere kojima će obezbediti da takav promet ni na koji način ne dovede u pitanje kulturnu ili naučnu vrednost tih elemenata;
- ii. unapređivati razmenu informacija o arheološkim istraživanjima i iskopavanjima koja su u toku, i davati doprinos organizovanju međunarodnih istraživačkih programa.

Podizanje svesti u javnosti

Član 9.

Svaka strana potpisnica se obavezuje da će:

- i. sprovoditi akcije u oblasti obrazovanja, usmerene ka podizanju i razvijanju svesti u javnosti o značaju arheološkog nasleđa za razumevanje prošlosti, kao i o opasnostima koje prete tom nasleđu;
- ii. promovisati dostupnost važnim elementima svog arheološkog nasleđa, a posebno lokaliteta, i podsticati javno izlaganje adekvatnog izbora arheoloških predmeta.

Sprečavanje ilegalnog prometa elemenata arheološkog nasleđa

Član 10.

Svaka strana potpisnica se obavezuje:

- i. da će organizovati razmenu informacija između nadležnih organa vlasti i naučnih institucija o svim otkrivenim ilegalnim iskopavanjima;
- ii. da će obavestiti nadležne organe u državi porekla, koja je potpisnica ove (revidirane) konvencije, o svemu ponuđenom za šta se sumnja da potiče s ilegalnog iskopavanja ili sa zvaničnih iskopavanja, na nezakonit način, i o tome dati neophodne podatke;
- iii. da će preduzeti neophodne mere kako muzeji i slične ustanove, čija su pravila prikupljanja pod kontrolom države, ne bi prikupljali elemente arheološkog nasleđa za koje se sumnja da potiču sa nekontrolisanih otkrića ili ilegalnih iskopavanja ili, pak, na nezakonit način sa zvaničnih iskopavanja;
- iv. kada su u pitanju muzeji i slične ustanove na teritoriji država potpisnica, čija pravila prikupljanja nisu pod državnom kontrolom:
da će im saopštiti tekst ove (revidirane) konvencije;
- v. da neće štedeti truda da obezbede poštovanje principa od strane muzeja i institucija, utvrđenih u tački v) ovog člana;
- vi. da će ograničiti, u najvećoj mogućoj meri, putem obrazovanja, informisanja, održavanja budnosti i saradnje, promet elemenata arheološkog nasleđa pribavljenih sa nekontrolisanih otkrića, ilegalnih iskopavanja ili, pak, na nezakonit način sa zvaničnih iskopavanja.

Član 11.

Ništa u ovoj (revidiranoj) konvenciji ne treba da utiče na postojeće niti na buduće bilateralne ili multilateralne sporazume između strana potpisnica o ilegalnom prometu elemenata arheološkog nasleđa ili njihovom vraćanju pravim vlasnicima.

Uzajamna tehnička i naučna podrška

Član 12.

Strane potpisnice se obavezuju da će:

- i. pružati uzajamnu tehničku i naučnu podršku putem razmene iskustava i stručnjaka, po pitanjima vezanim za arheološko nasleđe;
- ii. u okviru odgovarajućih nacionalnih zakona ili obavezujućim međunarodnim sporazumima ohrabrivati razmenu stručnjaka za očuvanje arheološkog nasleđa, uključujući i stručnjake zadužene za dalju obuku.

Kontrola nad primenom (revidirane) Konvencije

Član 13.

Za potrebe ove (revidirane) konvencije, stručni komitet, postavljen od strane Komiteta ministara Saveta Evrope u skladu sa članom 17. Statuta Saveta Evrope, pratiće sprovođenje (revidirane) Konvencije, a posebno će:

- i. periodično izveštavati Komitet ministara Saveta Evrope o politikama zaštite arheološkog nasleđa u državama potpisnicama ove (revidirane) konvencije, kao i o sprovođenju principa ove (revidirane) konvencije;
- ii. predlagati Komitetu ministara Saveta Evrope mere u cilju sprovođenja odredaba ove (revidirane) konvencije, uključujući i multilateralne aktivnosti, kao i reviziju, odnosno izmene i dopune (revidirane) Konvencije i informisanje javnosti o njenim ciljevima;
- iii. davati preporuke Komitetu ministara Saveta Evrope u vezi sa upućivanjem poziva državama koje nisu članice Saveta Evrope da pristupe ovoj (revidiranoj) konvenciji.

Završne odredbe

Član 14.

1. Ova (revidirana) konvencija je otvorena za potpisivanje državama članicama Saveta Evrope i ostalim državama potpisnicama Evropske konvencije o kulturi. Ona podleže potvrđivanju, prihvatanju, ili odobrenju. Instrumenti potvrđivanja, prihvatanja ili odobrenja se deponuju kod generalnog sekretara Saveta Evrope.
2. Nijedna država potpisnica Evropske konvencije o zaštiti arheološke baštine, potpisane 6. maja 1969. godine u Londonu, ne može da preda svoj instrument potvrđivanja, prihvatanja ili odobrenja, ukoliko nije već otkazala pomenutu Konvenciju, ili je istovremeno otkazuje.

Evropska konvencija o zaštiti arheološkog nasleđa (revidirana)

---

3. Ova (revidirana) konvencija stupa na snagu šest meseci nakon od dana kada četiri države, uključujući tri članice Saveta Evrope, izraze svoj prisutanak da budu obavezane ovom Konvencijom (revidirana), u skladu s odredbama iz prethodnih stavova.
4. Kada, usled primene prethodna dva stava, otkazivanje Konvencije od 6. maja 1969. godine ne počne da proizvodi dejstvo istovremeno sa stupanjem na snagu ove (revidirane) konvencije, država ugovornica može, pri deponovanju svog instrumenta potvrđivanja, prihvatanja ili odobravanja, da izjavi da će do stupanja na snagu ove (revidirane) konvencije nastaviti da primenjuje Konvenciju od 6. maja 1969. godine.
5. U odnosu na svaku državu potpisnicu koja naknadno prihvati obaveze koje proističu iz nje, Konvencija stupa na snagu šest meseci od dana deponovanja instrumenta potvrđivanja, prihvatanja ili odobrenja.

Član 15.

1. Nakon stupanja na snagu ove (revidirane) konvencije, Komitet ministara Saveta Evrope može da pozove bilo koju državu koja nije članica Saveta Evrope i Evropsku ekonomsku zajednicu, da pristupi ovoj (revidiranoj) konvenciji na osnovu odluke većine predviđene članom 20.d Statuta Saveta Evrope i uz jednoglasnu odluku predstavnika država potpisnica koje učestvuju u radu Komiteta.
2. U odnosu na sve države koje pristupaju ili u odnosu na Evropsku ekonomsku zajednicu, ukoliko pristupi, ova (revidirana) konvencija stupa na snagu po isteku perioda od šest meseci od dana deponovanja instrumenta potvrđivanja kod generalnog sekretara Saveta Evrope.

Član 16.

1. Svaka država može u vreme potpisivanja Konvencije, odnosno deponovanja svog instrumenta potvrđivanja, prihvatanja ili odobrenja, da odredi teritoriju, odnosno teritorije na kojima će se ova (revidirana) konvencija primenjivati.
2. Svaka država može u bilo koje vreme nakon toga, izjavom upućenom generalnom sekretaru Saveta Evrope, da proširi primenu ove (revidirane) konvencije na bilo koju drugu teritoriju navedenu u izjavi. U odnosu na tu teritoriju, ova (revidirana) konvencija stupa na snagu nakon šest meseci od dana kada generalni sekretar primi takvu izjavu.
3. Svaka deklaracija data u skladu sa st.1. i 2. ovog člana može se, u odnosu na bilo koju teritoriju navedenu u toj deklaraciji, povući službenim obaveštenjem upućenim generalnom sekretaru. Povlačenje stupa na snagu po isteku perioda od šest meseci od dana kada generalni sekretar primi takvo obaveštenje.

Evropska konvencija o zaštiti arheološkog nasleđa (revidirana)

Član 17.

1. Svaka strana potpisnica može u bilo koje doba da otkaže ovu (revidiranu) konvenciju službenim obaveštenjem upućenim generalnom sekretaru Saveta Evrope.
2. Takvo otkazivanje stupa na snagu po isteku perioda od šest meseci od datuma kada generalni sekretar primi takvo obaveštenje.

Član 18.

Generalni sekretar Saveta Evrope će obavestiti države članice Saveta Evrope, države potpisnice Evropske konvencije o kulturi, kao i Evropsku ekonomsku zajednicu, i sve države koje su pristupile ili su pozvane da pristupe ovoj (revidiranoj) konvenciji, o:

- i. svakom potpisu;
- ii. deponovanju svakog instrumenta potvrđivanja, prihvatanja, odobravanja ili pristupanja;
- iii. svakom datumu stupanja ove (revidirane) konvencije na snagu, u skladu sa članovima 14., 15. i 16;
- iv. bilo kom drugom aktu, obaveštenju ili saopštenju koje se odnosi na ovu (revidiranu) konvenciju.

Potvrđujući ovo, dolepotpisani, koji su za to propisno ovlašćeni, potpisali su ovu (revidiranu) konvenciju.

U La Valeti, 16. januara 1992. godine, na engleskom i francuskom jeziku, gde su oba teksta jednako autentična, u jednom primerku koji će biti deponovan u arhiv Saveta Evrope. Generalni sekretar Saveta Evrope će dostaviti overene kopije svim državama članicama Saveta Evrope, potpisnicama Evropske konvencije o kulturi, i svim državama koje nisu članice Saveta Evrope ili Evropskoj ekonomskoj zajednici, a pozvane su da pristupe ovoj (revidiranoj) konvenciji.

Labyrinth Circle, Dardana Nymph monument, Smire/Smira
Labyrinth Rrethor, monument i hyneshes Dardane, Smire
Labirint krug, Dardana Nymph spomenik, Smira

Evropska konvencija o zaštiti arheološkog nasleđa (revidirana)

Sporazum iz Lisabona o izmenama Sporazuma o Evropskoj uniji i Sporazuma o osnivanju Evropske zajednice je stupio na snagu 1.decembra 2009. Kao rezultat toga od tog datuma svako pozivanje na Evropsku zajednicu će se čitati kao Evropska unija.

*1969 Konvencija
Obrazloženje
Français*

Obrazloženje

A. Uvod

Revidirana Evropska konvencija o zaštiti arheološkog nasleđa predstavlja svedočanstvo o evoluciji arheološke prakse širom Europe. Ona zamenjuje orginalnu konvenciju iz 1969., obuhvatajući koncepte i ideje koje su sada postale prihvaccene prakse. Revidirana konvencija je zasnovana na naučenim lekcijama u protekle dvadesetdve godine iskustava sa početnom konvencijom i uključuje odredbe koje su napravljene da prevaziđu nedostatke i jačaju evropsku saradnju.

a. Evropska konvencija iz 1969.

Konvencija iz 1969. se uglavnom odnosi na arheološka iskopavanja i dobijanje informacija iz tih iskopavanja. Ona je stupila na snagu 20.novembra 1970. Države potpisnice su: Austrija, Belgija, Kipar, Danska, Francuska, Nemačka, Grčka, Island, Italija, Linhenštajn, Luksemburg, Malta, Portugalija, Španija, Švedska, Švajcarska, Ujedinjeno Kraljestvo, Bugarska, Sveti Stolica, Sovjetski Savez i Jugoslavija.

b. Preporuka br. R (89) 5

Dok je tokom 1960-tih tajno iskopavanje smatrano za veliku opasnost za arheološko nasleđe, tokom 1980-tih to su veliki građevinski projekti. Sa porastom populacije i sve većeg životnog standarda, razvojni projekti rastu u broju i složenosti: veliki javni radovi (autoputevi, podzemne železnice i vozovi velikih brzina, replaniranje starih gradskih centara, parkirališta i sl.) ili nacrti za plani-

ranje prostora (pošumljavanje, konsolidacija zemljišta, itd.). Razmera tih operacija predstavlja posebnu pretnju otkrivanju i zaštiti arheološkog nasleđa. Kompleksna mreža zakona i zakonskih regulativa je uključena: posebna zakonska regulativa o arheološkim materijalima, opštija zakonska regulativa o kulturnom nasleđu, zakonska regulativa o životnoj sredini, urbanizmu, javnim radovima, građevinskim dozvolama, itd.

Preporuka koju je usvojio Komitet ministara Saveta Evrope je zasnovana na praksi koja je evoluirala tokom poslednjih nekoliko godina zalaganja: za formiranje arheoloških lista i banke podataka koje će biti razmenjivane između menadžera arheološkog nasleđa i graditelja; stvaranje administrativnih struktura sposobnih za rukovanje razvojnim projektima u kojima su uključeni arheološki podaci; usvajanje zakonskih i administrativnih mera potrebnih da bi se arheološki podatci uzeli u obzir tokom procesa urbanog i prostornog planiranja; zastupanje određenih novih radnih uslova kada su u pitanju veliki razvojni potuhvati; obrazovanje javnosti o vrednosti arheološkog nasleđa kao glavnog elementa evropskog kulturnog identiteta.

c. Revizija konvencije

Izabrani komitet stručnjaka Saveta Evrope za arheologiju i planiranje, na sastanku u oktobru 1988., je zaključio da su se problemi očuvanja i unapređenja arheološkog nasleđa u Evropi, od otvaranja konvencije za potpisivanje 1969. godine znatno promenili; s toga sadržaj konvencije treba da bude revidiran kako bi tekst bio koherentniji i sveobuhvatniji. Studija konvencije koja je nastala kao rezultat tog sastanka govori o velikim promenama u naučnom i ekonomskom kontekstu arheologije. Konkretno, dolazi do velikog preokreta od koncentracije na iskopavanju ka korišćenju širokog spektra tehnika – geofizičkog istraživanja, obrade satelitskih slika, laboratorijskih analiza – u izučavanju prošlosti čovečanstva. Iskopavanje je sada samo jedna karika u lancu naučnih aktivnosti koja čine arheološka istraživanja. Osim toga, sve je veći broj zahteva članova javnosti da im se obezbedi uvid u njihovu prošlost. Ovo je zahtev za identitetom i predstavlja osnovno pravo ljudi. Mogu ga ispuniti samo specijalisti – arheolozi – koji mogu da tumače podatke i pomognu javnosti u dobijanju uvida u njihovo nasleđe.

Predlog da se napravi revidirana konvencija i otkaže konvencija iz 1969. je usvojio Upravni odbor za integrисано očuvanje istorijskog nasleđa (CDPH) a kasnije je taj predlog usvojio i Komitet ministara. Reviziju je preuzeo Izabrani komitet stručnjaka za arheologiju i planiranje.

Od juna 1990. Izabrani komitet stručnjaka za arheologiju i planiranje deluje u okviru programa Komiteta za kulturno nasleđe (CC-PAT), koji je zamenio Upravni odbor za integralnu zaštitu istorijskog nasleđa 1990. godine.

Nakon pregleda i odobrenja od strane Komiteta za kulturno nasleđe 26. juna 1991., nacrt konvencije je predat Komitetu ministara koji ju je usvojio na

Obrazloženje - Konvencija iz Valete

465.sastanku zamenika ministara.

Konvencija je otvorena za potpisivanje državama članicama 16.januara 1992. na 3.Evropskoj konferenciji ministara odgovornih za kulturno nasleđe koja je održana na Malti.

B. Komentari na članove revidirane konvencije

Preambula

Preambula predstavlja mnogo više od pomoći u tumačenju revidirane konvencije. Ona stavlja revidiranu konvenciju u okvir aktivnosti Saveta Evrope koje se odnose na kulturno nasleđe od kada je Evropska konvencija o kulturi stupila na snagu. Parlamentarna skupština je, na primer usvojila preporuke o podvodnom kulturnom nasleđu, upotrebi metal detektora, prometu umetničkih dela.

U preambuli se takođe naglašavaju problemi na koje se nailazi prilikom zaštite arheološkog nasleđa u oblastima gde su razvojni projekti velikog obima endemični. Takvi projekti bez obzira da li se oni odnose na razvoj naseljenih mesta ili korišćenje čistog terena, često ima ozbiljan uticaj na arheološko nasleđe koje, kako se u preambuli navodi „je od suštinskog značaja za nova saznanja o istoriji čovečanstva“.

Konačno, u preambuli se naglašava neophodnost zajedničkog delovanja evropskih država.

Član 1

Navedeni cilj revidirane konvencije naglašava naučni značaj arheološkog nasleđa. U proteklim godinama, arheološka nalazišta i spomenici su iskopavani kao objekti da bi bili postavljeni u muzejima i umetničkim galerijama. Čak i danas, mnogo je onih koji na ovo nasleđe gledaju kao izvor komercijalne dobiti. Države moraju biti oprezne pri sprečavanju iskopavanja ovog tipa, koji dovodi do uništavanja konteksta. Dakle, cilj revidirane konvencije je u skladu sa poveljom o zaštiti i upravljanju arheološkog nasleđa koju je doneo Međunarodni savet za spomenike i lokalitete (u daljem tekstu "Icomos povelja"), u kojoj se kaže da se „arheološko znanje zasniva uglavnom na naučnom istraživanju arheološkog nasleđa“ i da je iskopavanje poslednja opcija u potrazi za tim informacijama. To ne znači da nasleđe mora ostati neiskorišćeno. Korишћenjem naučnih tehnika, kako destruktivnih tako i nedestruktivnih, nasleđe se može koristiti za dobijanje informacija o evoluciji čovečanstva u Evropi, i kao „izvor evropskog kolektivnog pamćenja“.

Revidirana konvencija počinje sa opštom definicijom. Osnovni pojam definicije je sadržan u konvenciji iz 1969, koji je u revidiranoj konvenciji prerađen. Izraz

Obrazloženje - Konvencija iz Valete

„elementi arheološkog nasleđa“ se koristi da se naglasi da nisu samo objekti važni. Svaki dokaz, bilo koje prirode, koji rasvetjava prošlost čovečanstva je važan. Ako taj dokaz ispunjava kriterijume iz paragrafa 2, onda on predstavlja element arheološkog nasleđa. Postoje tri kriterijuma: prvo, mora postojati nešto, neki trag koji dolazi iz prošlosti ljudskog postojanja; drugo, da ista stvar čini i poboljšava naše znanje o istoriji čovečanstva i njegovog odnosa sa prirodnim okruženjem; treće, to mora biti nešto što je uglavnom utvrđeno kroz istraživanje arheološke prirode ili namernim otkrivanjem. Paragraf 3 daje primere tipa predmeta koji su uključeni u arheološko nasleđe. Mora se naglasiti da ova lista nije potpuna, već samo ilustrativna.

Šta više, lista pokriva širok spektar elemenata, uključujući na primer grobne lokacije kao i gradske zidine.

U paragrfu se takođe ističe da je kontekst u kome se nalaze ovi predmeti podjednako važan kao deo arheološkog nasleđa kao i sami predmeti. Objekti uklonjeni iz njihovog konteksta često gube celu naučnu vrednost. Šta više, u arheološkom istraživanju tragovi su često jednako važni kao i predmeti i ovo je naglašeno u definiciji. Na primer, sve što je ostalo od drvene strukture može biti fleka na zemljištu, ali obučeni istraživač može dobiti mnogo informacija iz toga. Priroda arheološkog istraživanja nije precizirana u revidiranoj konvenciji. Neko može odmah pomisliti na iskopavanje. Međutim, ovo je krajnja opcija u takvoj istrazi. Prvo, treba izvršiti pregled a zatim postoji mnogo nedestruktivnih tehnika i procesa uzorkovanja koji su na raspolaganju pre nego što se pristupi iskopavanju.

Spisak elemenata koji su u paragrfu 3, navodi da su deo arheološkog nasleđa, bilo da se nalaze na kopnu ili pod vodom. To se kvalificuje trećim kriterijumom koji se pojavljuje u paragrfu 2 da element iz ljudskog postojanja mora biti lociran unutar oblasti koja je pod jurisdikcijom države. Samo po sebi to samo navodi ono što je inherentno u svakoj međunarodnoj konvenciji. Ovde se naglašava da stvarna oblast državne jurisdikcije zavisi od pojedinačnih država i da u ovom pogledu postoji mnogo mogućnosti. Teritorijalno, prostor može biti proširen na teritorijalno more, graničnu zonu, kontinentalni pojas, specijalnu ekonomsku zonu ili zaštićenu kulturnu zonu. Među članicama Saveta Evrope neke države su ograničile njihovu jurisdikciju na brodolome na teritorijalnim morem na primer, dok su drugi proširili na svoj kontinentalni pojas. Revidirana konvencija priznaje te razlike bez pokazivanja sklonosti za jednog ili drugog.

Član 2

Primarni zahtev ovog člana je da države treba da uspostave pravni sistem za zaštitu arheološkog nasleđa. Sve države članice Saveta Evrope u stvari imaju neku vrstu sistema, iako postoje značajne varijacije kako u prirodi tako i u

Obrazloženje - Konvencija iz Valete

---

obimu pružene zaštite. Članom se takođe utvrđuju određene odredbe koje bi trebale da se pojave u ovom zakonodavstvu.

Prvi je dvostruka odredba kojom se zahteva korišćenje inventara arheološkog nasleđa i, pored toga određivanje zaštićenih spomenika i područja. Oba su bitna elementa za proces planiranja, jer omogućavaju projektima da uzmu u obzir arheološko nasleđe u fazi formulisanja. Inventar ima mnogo toga da preporuči. Jednom kada su predmeti pronađeni, njihovo uključivanje u inventar bi trebalo da znači da je njihovo mesto boravka nakon toga poznato. To omogućava nadgledanje fizičkog stanja predmeta ukoliko se to želi. U slučaju da predmet bude ukraden, njegov opis se lako može proslediti i na taj način olakšati pronalazak. Određivanje zaštićenih spomenika i područja je korisno kada se ne zna obim lokaliteta ili spomenika. Revidirana konvencija ne precizira veličinu takvog zaštićenog područja ili aktivnosti koje bi trebale da budu zabranjene na njemu. Ovo je prepusteno državama na individualnom nivou u zavisnosti od okolnosti i tipa lokaliteta sa kojima se mogu sresti.

Arheološke rezerve su oblasti koje su predmet određenih ograničenja u cilju očuvanja arheološkog nasleđa sadržanog unutar granica. UNESCO preporuka koja se odnosi na zaštitu kulturnih dobara koja su ugrožena javnim ili privatnim radovima (19.novembar 1968.) predviđa da (član 24.a): "Arheološke rezerve bi trebale da budu zonirane ili određene i ukoliko je neophodno nepokretna imovina kupljena, kako bi se omogućilo temeljno iskopavanje ili očuvanje ruševina koje su pronađene na lokalitetu." Član 2 revidirane konvencije ima za cilj očuvanje nasleđa kako bi ono bilo dostupno za buduće generacije. Treba ga čitati u kombinaciji sa Članom 4, tačka i. Stvaranjem rezervi ne znači da zemljište ne može uopšte da se koristi. Obično, to znači da radovi koji remete zemljište ne mogu biti dozvoljeni, ili prvo moraju biti odobreni od strane nadležnih organa. Svako iskopavanje mora biti podvrgnuto ozbiljnim proverama u svetu naučnih ciljeva.

Pronalazač slučajnih otkrića mora iste prijaviti nadležnim organima. Ova odredba nema nikakve veze sa vlasništvom. Svi pronalazači su obavezni da obelodane otkriće na propisan način i da omoguće ispitivanje.

Ovo će omogućiti da pronalazak bude zabeležen u inventar koji je već pomenut, i može se izdvojiti njegova naučna vrednost. Država, međutim može zahtevati obavezno prijavljivanje nalaza samo od plemenitih materijala ili na već navedenim lokalitetima.

Član 3

Član 3, stav i, zahteva od država potpisnica revidirane konvencije da uspostavi sistem kojim se reguliše ponašanje arheoloških aktivnosti, bilo na javnoj ili privatnoj teritoriji. U svetu je uobičajeno da države zatraže od lica koje imaju namenu da se uključe u ove aktivnosti da dobiju dozvolu.

Dozvola sadrži različite uslove kojim se kontrolišu predviđene aktivnosti. Na ovaj način se ograničava bilo kakvo oštećenje arheološkog nasleđa striktno na ono koje pruža naučne dokaze. Iskopavanja koja se vrše isključivo u svrhu pronalaženja predmeta od dragocenih metala ili predmeta koja imaju tržišnu vrednost ne treba dozvoliti. Član 3, stav i, jasno ukazuje da instalirani sistem treba primeniti na državu kao i na privatne arheologe. Državni organi se takođe moraju pridržavati procedura. Pored toga, u članu se ističe da se iskopavanje smatra krajnjom opcijom u traženju informacija – ne za uobičajeni metod. Nedestruktivne tehnike se koriste kad god je to moguće, kao što je već navedeno u Icomos povelji.

Štaviše, kada se arheološko nasleđe izloži ono počinje da se raspada. Stopa raspadanja zavisi od materijala i stepena izloženosti. Mnogi konzervatori smatraju da je iskopavanje bez primene odgovarajuće zaštite isto što i vandalizam. Shodno tome, kada je rešenje iskopavanje kako bi se rešio neki naučni problem, mora postojati zaštita objekata na raspolaganju i plan upravljanja sa onim što je pronađeno i sa ostacima lokaliteta. Zaštićeni predmeti moraju biti očišćeni i skladišteni tako da budu dostupni budućim generacijama i istraživačima. To znači da bi trebalo da bude poznat depo gde postoji baza podataka koja obuhvata iskopavanja i otkrića. Mesto iskopavanja i dalje može da sadrži materijal od vrednosti za buduća iskopavanja te stoga mora biti zatrpano ili zaštićeno. Revidirana konvencija u članu 3 stav i, zahteva da sistem koji država uvodi za upravljanje arheološkim nasleđem mora da obezbedi ove aspekte. Ovaj član treba čitati u kombinaciji sa članom 4.

Član 3, stav ii, zahteva da destruktivne tehnike sprovodi samo kvalifikovana, posebno ovlašćena lica. To ne znači da članovi javnosti ne mogu da budu angažovani na iskopavanjima. To znači da oni moraju biti pod kontrolom kvalifikovane osobe koja je odgovorna za iskopavanje. U stvari, osobe koje nisu profesionalci su umnogome doprineli razvoju znanja pomaganjem u iskopavanjima arheološkog nasleđa.

Član 3, stav iii, reguliše obavezu država potpisnica da usvoje dozvole ili registraciju korisnika detektora za metal. Prvo, takva obaveza važi za slučajeve predviđene domaćim zakonom. Drugo, odobrenje upotrebe detektora za metal ili „bilo koje druge opreme za otkrivanje“ se odnosi samo na „arheološka istraživanja“.

Nesistematsko korišćenje detektora za metal dovodi do značajnih gubitaka arheološkog nasleđa, naročito kroz uništavanje konteksta. Na primer, kada mašina nešto registruje dobija se impuls za iskopavanje. Ne postoji način da se sazna da li je pronađeno nešto od velikog arheološkog značaja ili otpad dvadesetog veka. Rezultat u oba slučaja da je teren nasilno poremećen a nemetalne supstance i tragovi uništeni. Odredba se odnosi na potragu za arheološkim predmetima kako na terenu u javnom tako i u privatnom vlasništvu. Fraza „bilo koja druga oprema za otkrivanje“ ima za cilj da obuhvati opremu koja se koristi u slične svrhe kao što je ultra-zvuk ili terenski radar.

Član 4

Dok se članovi 2 i 3, stav i, bave uspostavljanjem pravnih i administrativnih sistema koji omogućavaju uspostavljanje arheoloških rezervata kao i zaštitu i upravljanje lokalitetima na kojima se vrši iskopavanje i iskopinama, član 4 nameće državama obavezu da preduzmu fizičke mere kako bi ovo sprovele. Iako se koristi kvalifikacioni izraz „nametnute okolnosti“, ovaj član obavezuje države da raspodele resurse, kako fizičke tako i ljudske za navedeni zadatak. Države su dužne da obezbede da su javni organi svesni poželjnosti osnivanja arheoloških rezervata i da imaju sredstva da to urade. To je stalna obaveza, kao što je i stvaranje rezervata samo početak jednog procesa održavanja.

U stavu i člana 4, reči „zaštita na drugi odgovarajući način“ se odnosi na mere prostornog planiranja.

Član 5

Ovaj član sumira savremene misli i prakse u pogledu odnosa između razvojnih projekata i očuvanja arheološkog nasleđa.

Od država se traži da uključe arheologe u ceo proces planiranja i da se osigura da arheolozi i urbanisti konsultuju jedni druge. Osim toga, kada se zahteva izjava o uticaju na životnu sredinu, posebno treba uzeti u obzir arheološke lokacije i njihovo okruženje. Na ovaj način, poznate i moguće lokacije se mogu uzeti u obzir u razvojnim planovima za projekat. Promene se lako mogu napraviti u fazi planiranja koje kasnije mogu mnogo koštati kako vremenski tako i novčano. Odredbe iz člana 7 su veoma relevantne ovde. Samo sa ažuriranim istraživanjima, inventarima i mapama arheoloških nalazišta proces konsultacija se može učiniti efektivnim.

U određenim okolnostima, može se doneti odluka da se nastavi sa projektom iako će to oštetiti neki aspekt arheološkog nasleđa. Icomos povelja izričito navodi da sa iskopavanjima treba nastaviti u ovim okolnostima. Član 5, stav ii.b, obuhvata ovaj princip i zahteva od država da obezbede da se konsultacije održe i da se dobije dovoljno vremena „da bi se izradila odgovarajuća naučna studija o lokalitetu“ i da bi se obezbedila neophodna sredstva. Ovde je relevantan član 6 koji ukazuje na izvor sredstava.

Neizbežno, neki lokaliteti će izaći na videlo tokom iskopavanja za razvojne (građevinske) radove. Član 5, stav iv, preporučuje očuvanje in situ ukoliko je izvodljivo. Kako će se to uraditi u velikoj meri zavisi od prirode lokaliteta i šta se gradi. Jedan metod je da se iskopa lokalitet da se ostaci pokriju a da se zgrada ili konstrukcija postavi preko. Lokalitet je na taj način registrovan i time dostupan za buduće istraživače. U drugim slučajevima može postojati javni pristup lokalitetu. Ovde se stavom 5 još jednom naglašava naučna priroda arheoloških lokaliteta.

Članom 5, stav v, se utvrđuje da iako javnost ima pravo pristupa arheološkim nalazištima, to ne može biti na štetu arheološkog i naučnog karaktera ovih lokaliteta i njihovog okruženja. Bez obzira kakav sporazum će važiti za pristup javnosti, ovo se mora se uzeti u obzir.

Građevina ne bi trebalo da bude nametljiva u odnosu na pejzaž niti da menja fizičke uslove lokaliteta, promenom toka vode, načina osvetljavanja i disperzije svetlosti, itd.

Član 6

Ovaj član se bavi obezbeđivanjem finansijske podrške za arheološka istraživanja. Organizacija ovakvog istraživanja i njena administracija se razlikuje od države do države. Član 6 uzima u obzir ovo zahtevajući javnu finansijsku podršku od državnih, regionalnih i lokalnih vlasti u skladu sa njihovim nadležnostima. Međutim, značajna tačka je da revidirana konvencija zahteva da države postanu potpisnice konvencije kako bi organizovale javnu finansijsku podršku za arheološka istraživanja bez obzira na poreklo.

Stav ii ovog člana je veoma značajan jer stavlja na one koji su odgovorni za razvojne (građevinske) projekte teret finansiranja arheoloških aktivnosti neophodnih za te projekte. Ovaj pristup se pojavljuje u UNESCO preporuci koja se odnosi na zaštitu kulturnih dobara ugroženih javnim ili privatnim radovima (19.novembar 1968), u preporuci Saveta Evrope br. R (89) 5 i u Icomos povelji. Arheološko nasleđe je prema revidiranoj konvenciji „izvor evropske kolektivne memorije“ a prema rečima Icomos povelje ono je „zajedničko čitavom ljudskom društvu“. Zbog toga se mora zaštititi, ali cenu zaštite ne treba da snosi javnost kada uzrok koštanja leži u koristi koja ima privatni interes. Oni koji imaju koristi iz razvojnih (gradjevinskih) radova su isto tako odgovorni za očuvanje onoga što je njihovim aktivnostima poremećeno.

U velikim javnim ili privatnim razvojnim projektima treba da budu uključeni i radovi za arheološka istraživanja kao i kompletan zapis nalaza na isti način kao u odredbi koja je napravljena za studije uticaja na životnu sredinu.

Shodno tome, treba doneti odredbu kojom se dozvoljava arheološko iskopavanje kao što se zahteva članom 5, i na takav način da puna cena ispunjava javne ili privatne resurse na odgovarajući način. Inkorporirano u ove cene su i „potpuni“ zapisi i publikacija nalaza, što znači da faze rada obuhvata i period nakon iskopavanja. Budžet, dakle treba da pokrije faze procene gde se konstatiše potencijal prikupljenih podataka i identifikuje priroda daljih studija. Ovo će biti praćeno analizom podataka dobijenih, prvo, od arhive istraživanja koja sadrži kataloge i izveštaje napravljenih od detaljnih radova na stratigrafiji, predmetima i ekološkim materijalima. Zadnje, dolazi izveštaj koji je napravljen od materijala iz arhive istraživanja.

Član 7

Neophodnost pravljenja i obnavljanja pregleda, inventara i mapa arheoloških lokaliteta, kao što je predviđeno članom 7, stav i, je već ilustrovano članom 5. Nemoguće je pokrenuti preventivnu upravu za zemljište.

Iskopavanje arheoloških lokaliteta se odnosi na, kako je i navedeno u Icomos povelji „neophodnost pravljenja selekcije onoga što će biti dokumentovano i sačuvano po cenu gubljenja drugih informacija pa čak i potpunog uništenja spomenika“. Lokalitet se nikada ne može u potpunosti sastaviti u celinu. S obzirom da iskopavanje treba vršiti samo u naučne svrhe, postoji obaveza onoga ko vrši iskopavanje da informacije dobijene iskopavanjem objavi.

Objavljivanje informacija je takođe od ključnog značaja za postizanje drugih ciljeva koji su navedeni u ovoj konvenciji na primer, javno obrazovanje po članu 9.

Uobičajeno, informacije su raspoložive publikovanjem rezultata. To treba učiniti nedugo nakon završetka arheoloških aktivnosti, jer često ima mnogo stručnjaka čiji rad mora biti koordinisan i čije kombinovane nalaze treba analizirati. U članu se ne ide tako daleko da se određuje period za publikovanje ali zahteva od država da preduzmu „sve praktične mere“ da obezbede publikovanje, pre svega naučne sinteze, ali i preliminarnog izveštaja arheoloških radova a zatim i konačnu sveobuhvatnu studiju. Prvim bi se objavilo šta je otkriveno tokom radova, a druga bi bila uporedna analiza rezultata radova.

Član 8

Ovaj član se bavi širenjem informacija koje su nastale kao rezultat rada na arheološkom nasleđu. Prvi metod je kroz razmenu elemenata arheološkog nasleđa koje su države obavezne da obave. To može biti od suštinske važnosti za mnoge namene. Predmeti se koriste za obuku budućih arheologa i drugih stručnjaka. Razmena takođe može omogućiti da elementi arheološkog nasleđa budu predmet naprednih naučnih ispitivanja pre nego što bi to bio slučaj kroz, na primer korišćenje retke i skupe opreme. Ove razmene između arheologa i institucija za naučna istraživanja su stoga od suštinskog značaja za arheologiju kao nauku. Na državama je da osigura da ne postoje prepreke na putu takve razmene, bez obzira da li su na nacionalnom ili međunarodnom nivou. Od država se takođe zahteva, po ovom članu da pozitivno utiču na stvaranju pogodne klime za razmenu, na primer uspostavljanjem bilateralnih sporazuma i procedura koje olakšavaju proces.

Drugi aspekt širenja je da države vrše promociju objedinjenih informacija o tekućim arheološkim istraživanjima i iskopavanjima. Otkrića u jednoj državi će često biti relevantna za istraživanja u drugoj državi. Slično, drugi uslov iz člana 8, stav ii – organizovanje međunarodnih istraživačkih programa - će omogućiti integrisani pristup za rešavanje naučnih problema koji su zajednički za oblasti koje obuhvata više država.

Član 9

Član 9, stav i, se odnosi na glavni problem podizanja svesti javnosti. Na kraju, svi arheološki radovi su za dobrobit javnosti – uspostavljanja razumevanja među ljudima o tome odakle su došli i zašto su tamo gde su. Kroz ovaj rad se sastavlja istorija i rasvetljava prošlost civilizacija. Interesovanje javnosti o ovim informacijama je veliko i traje godinama. Ipak, interes javnosti se mora hrani i širiti. Ne samo da ovo vodi do obrazovanijeg društva i društva koje poseduje više znanja već i to da i ono doprinosi boljoj zaštiti samog arheološko nasleđe. Podizanjem svesti javnosti o vrednosti ovog nasleđa će dovesti do smanjenja oštećenja ili uništavanja; takva javnost može biti spremna da odvoji više sredstava za dobijanje dodatnih informacija od nasleđa.

Kako bi u potpunosti cenili vrednost arheološkog nasleđa, javnost mora imati pristup lokalitetima i objektima. Ovo je najvašniji deo obrazovnog procesa i osnovni način promovisanja razumevanja nastanka i razvoja modernih društava. Icomos povelja glasi: "Predstavljanje i informisanje treba da budu zamišljeni kao popularno tumačenje trenutnog stanja znanja, i s toga mora biti često revidirano. Treba da uzme u obzir pristupe multi-aspekta razumevanja prošlosti."

Imajući u vidu navod da javnost treba da ima pristup prošlosti u formi arheološkog nasleđa, u isto vreme treba u određenim uslovima takav pristup zabraniti kako bi se zaštitilo nasleđe. Na primer, u nekim pećinama se nalazi praistorijska umetnost a one su zatvorene za javnost jer je to dovodilo do povećanja nivoa vlažnosti i većeg broja bakterija koje su uništavale slikarstvo. Kada pristup mora biti zabranjen, alternativne metode predstavljanja lokacija se moraju istražiti, na primer pravljenjem autentičnih kopija ili interpretativnih prikaza.

Član 10

Ovaj član sadrži niz obaveza koje države, nakon potpisivanja revidirane konvencije, moraju da preduzmu kako bi sprečile ilegalan promet elemenata arheološkog nasleđa. Tekst člana ukazuje da „ilegalan promet“, u ovom kontekstu znači poslovanje predmetima koji dolaze iz ilegalnih iskopavanja ili nezakonitih iz zvaničnih iskopavanja. Prva navedena su iskopavanja koja nisu ovlašćena u skladu sa procedurama koje su zahtevane po članu 3, stav i. Zvanična iskopavanja su ona koja su tako ovlašćena. Nemoguće je u potpunosti sprečiti da elementi arheološkog nasleđa budu uklonjeni sa lokaliteta, osim ukoliko se ne sproviode najstrožije pretrage, i čak i tada neće biti stoposto uspešne. Tržišna vrednost mnogih pronađenih predmeta u evropskom kontekstu je takva da će iskušenje prevazići sankcije a zaštitne mere zaobidjene. Najbolja odbrana od aktivnosti ove prirode je edukacija javnosti o problemima, posebno činjenica da izvlačenje predmeta iz njegovog konteksta uništava ne samo naučnu vrednost

samog predmeta već takođe i lokaliteta iz kog dolazi. Ilegalan promet predmeta se može ograničiti saradnjom između država i razmenom informacija o tome šta se dešava i obaveštavanjem kada se sumnji predmet pojavi na tržištu.

Protiv ovoga, članom 10 se zahteva od država da organizuju prikupljanje informacija o ilegalnom iskopavanju. Prilikom uspostavljanja sistema za prikupljanje informacija, države će uzimati u obzir zakonodavstvo o poštovanju privatnosti. Države se takođe obavezuju da će obavestiti druge države članice o ponudi predmeta za koje se sumnja da dolaze sa ilegalnih iskopavanja ili su nezakonito uzeti sa zvaničnih iskopavanja. Mora se naglasiti da ovo ne obavezuje države da preduzmu pozitivne akcije, da zapravo traže informacije o ilegalnim iskopavanjima ili sumnjivim ponudama. Od država se zahteva da samo preduzmu akcije kada takva iskopavanja ili ponude privuku njihovu pažnju.

Ograničenje iz člana 10, stav iii, je jedno koje su mnogi muzeji već inkorporirali u svoje izjave o etici ili u svoje statute upravljanja. Međunarodni savet muzeja u svom Kodeksu profesionalne etike iz 1986., navodi da muzej ne bi trebalo da kupuje predmete za koje postoji „osnovani razlog da se veruje da je njihovo otkrivanje uključilo nenaučno ili namerno uništavanje ili oštećenje starih spomenika ili arheoloških lokaliteta, ili nije uspelo da izloži nalaze vlasniku terena, ili odgovarajućem zakonskom ili državnom organu“ (stav 3.2). U mnogim državama, ovu praksu su usvojili kako privatni tako i javni muzeji. Shodno tome, obaveza nametnuta članom 10, stav iii i iv, na države koje će ojačati te prakse i primorati one institucije koje nisu usvojile politiku o ovom pitanju da preispitaju svoj stav.

Tokom faze izrade revidirane konvencije, neke delegacije su istakle da u praksi može doći da su neki muzeji nezakonito došli u posed iskopanog predmeta kako bi sprečili njegovo uništavanje. Takođe je prihvaćeno da odredbe sadržane u članu 10 se neće primenjivati retroaktivno.

Član 11

Osnovni pravni i praktični problemi koji su uključeni u sprečavanju nezakonite trgovine elemenata kulturnog nasleđa su veoma složeni. Ovi problemi su izvan okvira konvencije koja se uglavnom bavi tretmanom lokaliteta i arheološkim istraživanjima. Shodno tome, konvencija, u članu 11 navodi da ništa ne treba da utiče na postojeće ili buduće bilateralne ili multilateralne sporazume koji se bave ovim problemima. Drugim rečima, ova konvencija se ne može koristiti za tumačenje, skraćivanje ili proširenje bilo kog takvog sporazuma.

Treba spomenuti postojeće instrumente u vreme kada je konvencija otvorena za potpisivanje, a to su Evropska konvencija o prekršajima koji se odnose na kulturna dobra, koju je pripremio Savet Evrope a otvorena je za potpisivanje 1985. Još jedna značajna konvencija je UNESCO-va konvencija o sredstvima

zabrane i sprečavanja ilegalnog uvoza, izvoza i prenosa svojine kulturnih dobara (Pariz, 14.novembar 1970). Od aprila 1991, bilo je šesdesetdevet država potpisnica ove konvencije, među kojima i države članice Saveta Evrope, i to: Kipar, Čehoslovačka, Grčka, Mađarska, Italija, Portugalija, Španija i Turska. Od pet država sa statusom specijalnog gosta u Savetu Evrope, tri – Bugarska, Poljska i Jugoslavija – su potpisnice UNESCO-ve konvencije od 1970.

Države Centralne i Istočne Evrope mogu biti pod uticajem Sporazuma socijalističkih država o saradnji i međusobnoj pomoći u pogledu zadržavanja i povraćaja kulturnih dobara koja se ilegalno prenose preko državnih granica iz 1986.

Ostali nacrti međunarodnih sporazuma su u razmatranju u vreme otvaranja ove revidirane konvencije za potpisivanje.

Član 12

Pružanje tehničke pomoći je jedan vrlo efikasan način na koji države mogu da sarađuju u zaštiti arheološkog nasleđa.

Drugi stav člana 12 se bavi poželjnim proširenjem razmene lica različitih zanimanja uključena u zaštiti arheološkog nasleđa. To se posebno odnosi na one koji su odgovorni za obuku u različitim sektorima zanimanja. Ovo je naglašeno u Icomos povelji: „Visoki akademski standardi u mnogim različitim disciplinama su neophodni u upravljanju arheološkim nasleđem. Obuka adekvatnog broja kvalifikovanih profesionalaca za relevantne oblasti stučnosti treba da bude važan cilj za obrazovnu politiku u svakoj državi.“ Pomenuti stručnjaci ne podrazumevaju samo arheologe i ono obučeno osoblje koje je direktno povezano sa tumačenjem podataka već i one koji se bave prezentacijom lokaliteta javnosti.

Mogućnosti kojima se nudi stručno usavršavanje čini se olakšava povremenu ili dužu mobilnost naznačene vrste. Bilo bi korisno prilagoditi propise za regionalno i nacionalno usavršavanje kada je potrebno. Pored obuke, u stručnim propisima bi trebalo postaviti odredbe, ukoliko to već nije urađeno, za prijem stručnjaka koji žele da se bave svojim zanimanjem u zemljama iz kojih ne potiču.

Član 13

Da bi se osiguralo da se revidirana konvencija primenjuje na najefikasniji mogući način, smatra se poželjnim imenovanje komiteta za praćenje njene primene. Sličan komitet ima mandat za arhitektonsko nasleđe u Konvenciji za zaštitu arhitektonskog nasleđa Evrope, 1985.

Komitet je dužan da periodično izveštava Komitet ministara Saveta Evrope o situaciji u politici za zaštitu arheološkog nasleđa države potpisnice konvencije.

Obrazloženje - Konvencija iz Valete

Komitet će biti u obavezi da predloži mere kako bi Komitetu ministara olakšao primenu revidirane konvencije. Ove mere mogu biti predlozi za preporuke državama članicama, predlozi u vezi međuvladinog radnog programa Saveta Evrope i bilo koji drugi predlog koji se odnosi na multilateralnu međunarodnu saradnju i informisanje i motivaciju država, lokalnih vlasti i evropske javnosti.

Od komiteta će se takođe zahtevati da da preporuke Komitetu ministara u pogledu poziva država koje nisu članice Saveta Evrope da pristupe revidiranoj konvenciji.

Članovi 14 do 18

Završne odredbe sadržane u članovima 14 do 18 su zasnovane na modelu završnih odredaba konvencija i sporazuma Saveta Evrope.

Prizren castle
Kalaja e Prizrenit
Kulla u Prizrenu

Photographs are property of ***PhD. Edi Shukriu***
Fotografitë janë pronë e ***Dr. Edi Shukriut***
Fotografije su vlasnistvo ***Dr. Edi Shukriu***

Within the context of the European Union and the Council of Europe joint project, 'Support to the Promotion of Cultural Diversity' and the **Capacity Development Component**, this complete booklet of the European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (revised, Valetta 1992) was made available in three languages: Albanian, Serbian and English. The object of this booklet is to contribute to the development of policies and practices in studying the history of humankind, and in safeguarding archaeological remnants for future evaluation, protection and promotion in Kosovo.

Kjo broshurë e plotë mbi Konventën Evropiane për Mbrojtjen e Trashëgimisë Arkeologjike (e rishikuar, Valeta 1992) është vënë në dispozicion në tri gjuhë: shqip, serbisht dhe anglisht brenda kontekstit të projektit të përbashkët të Bashkimit Evropian dhe Këshillit të Evropës "Përkrahje për Promovimin e Diversitetit Kulturor" dhe **komponentës së zhvillimit të kapaciteteve**. Qëllimi i kësaj broshure është t'i kontribuojë zhvillimit të politikave dhe praktikave për studimin e historisë së njerëzimit dhe për ruajtjen e mbetjeve arkeologjike për vlerësim, mbrojtje dhe promovim në të ardhmen në Kosovë.

U kontekstu zajedničkog projekta Evropske unije i Saveta Evrope „Podrška unapređenju kulturne raznolikosti“ i **komponente razvoja kapaciteta**, ova brošura Evropske konvencije o arheološkom nasleđu (revidirana, Valeta 1992.) je dostupna na tri jezika: albanskom, srpskom i engleskom. Cilj ove brošure je da doprinese razvoju politike i praksi u izučavanju istorije čovečanstva, kao i u zaštiti arheoloških ostataka za buduće evaluacije, zaštitu i unapređenje na Kosovu.